

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalouden koulutusohjelma

Juridiikka

2014

Oili Nurmio ja Elina Töykkälä

ASiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu

–Onko Follo liian hyvä ollakseen totta?

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous | Juridiikka

Kevät 2014 | 58+ 2 liitettä

Liisa Sippel

Oili Nurmio ja Elina Töykkälä

ASiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovitteleminen –Onko Follo liian hyvä ollakseen totta?

Suomessa otettiin kokeiluun asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovitteleminen eli niin kutsuttu Follo vuoden 2011 alussa. Follon tarkoituksena on saada eroavat ja riitelevät vanhemmat sopimaan lastaan koskevista asioista kuten huollosta, tapaamisesta ja elatuksesta. Follon tavoitteena on puuttua vanhempien riitaan ennen kuin se kroonistuu, saada aikaiseksi kestävä sovinto, huomioida lapsen etu sovinnossa ja kehittää lapsen asemaa oikeudenkäynnissä. Toisaalta Follo pyrkii vähentämään lapsen huoltoriitoja oikeudenkäynneissä ja säästämään resursseja niin tuomioistuimilta kuin sosiaalitoimelta.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda esille Follossa olleiden isien kokemuksia asiantuntija-avusteisesta huoltoriitojen tuomioistuinsovitteleuksesta ja saada heidän mielipiteensä kuuluviin. Isien näkemysten pohjalta teemme kehitysehdotuksia, jotta Follosta saataisiin myös heitä paremmin palveleva sovittelumenettely.

Työn teoriaosassa käsitellään sovitteluun liittyvää lainsäädäntöä ja eri vaihtoehtoja ratkaista perheriitoja. Pääpaino on asiantuntija-avusteisella huoltoriitojen tuomioistuinsovitteleminen. Työn toinen osa koostuu haastattelututkimuksesta, joka suoritettiin Isät lasten asiassa -yhdistyksen jäsenille.

Viranomaistahon mielestä Follo on ollut erittäin onnistunut, ja se on tarkoitus laajentaa koko maahan keväällä 2014. Isien kokemukset ja näkemykset Follosta eivät ole olleet niin myönteisiä kuin viranomaistahojen. On positiivista, että huoltoriitojen sovinnollista ratkaisemista kehitetään. Kuitenkin Follo tarvitsee vielä parantelua, jotta siitä saadaan toimivampi sovittelumenettely.

ASIASANAT:

Follo, huoltoriita, tuomioistuinsovitteleminen, vaihtoehtoinen riidanratkaisu.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business Economics | Law

Spring 2014 | 58+ 2 attachments

Liisa Sippel

Oili Nurmio and Elina Töykkälä

THE EXPERT ASSISTED JUDICIAL MEDIATION IN CHILD CUSTODY DISPUTES –Is the Follo too good to be true?

In Finland a few district courts experimented the expert assisted judicial mediation in child custody disputes (the so-called Follo) in the beginning of 2011. The purpose of Follo is to have divorced and arguing parents settle their child matters such as custody, visiting rights and maintenance. The aim of Follo is to interfere in the parents' dispute before it becomes chronic, to accomplish long-term reconciliation, to take into consideration the interests of the child in mediation and to develop the child's position in the trial. Follo's other aim is to reduce child custody disputes in court and save the resources of both the district courts and social welfare.

The objective of the present study is to discuss the experiences of the fathers', who have participated in the expert assisted judicial mediation in child custody disputes. The study gives development proposals based on the fathers' opinions to improve Follo into a better mediation procedure.

The study consists of two parts. The first part discusses the legislation on mediation and different options to resolve family disputes. The emphasis is on the expert assisted judicial mediation in child custody disputes. The second part consists of an interview survey which was carried out for members of Fathers for Children-association in Finland.

The authorities consider the Follo-experiment very successful and the practice will be extended to the whole Finland in the spring of 2014. However, the fathers' experiences and opinions have not been as positive as the authorities'. Developing conciliatory mediation in child custody disputes is a positive step further. The Follo procedure can be improved to serve the parties better as a mediation procedure.

KEYWORDS:

child custody disputes, expert assisted judicial mediation.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 HUOLTORIIDAT JA NIIDEN KÄSITTELY	9
2.1 Vaihtoehtoja huoltoriitojen selvittelyyn	11
2.2 Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpano	13
2.3 Huoltoriitojen sovittelun haasteita	15
3 HUOLTORIITOJEN SOVITTELU TUOMIOISTUIMISSA	17
3.1 Sovittelu	17
3.1.1 Sovittelun tausta	18
3.1.2 Sovittelun muodot	18
3.2 Sovinnon edistäminen oikeudenkäynnissä ja vaihtoehdot riitojen sovitteluun tuomioistuimissa	20
3.3 Tuomioistuinsovittelu	23
3.3.1 Taustat ja tavoitteet	23
3.3.2 Tuomioistuinsovittelun yleiset piirteet	24
3.3.3 Tuomioistuinsovittelun edut ja haitat	26
3.4 Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu	29
3.4.1 Taustat ja tavoitteet	29
3.4.2 Follo-sovittelu	31
3.4.3 Follon edut ja haasteet	34
4 TUTKIMUSTULOKSET	38
4.1 Kyselytutkimuksen lähtökohdat	38
4.2 Isien näkemykset eroavat viranomaistahon näkemyksistä	39
4.3 Kehittämisehdotuksia perheasioiden sovitteluun	47
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	50
LÄHTEET	56

LIITTEET

- Liite 1. Saatekirje
- Liite 2. Kysely

KUVIOT

Kuvio 1. Täytäntöönpanoprosessi pääpiirteittäin koskien lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta. (Hakunti–Niemelä 2008, 17).....	14
Kuvio 2. Riidanratkaisupyramidi. (Ervasti 2001,15.)	17
Kuvio 3. Tuomioistuinmenettelyn vaihtoehdot.....	21
Kuvio 4. Tuomioistuinsovittelun edut.....	27
Kuvio 5. Follo-sovittelun kulku (Muunneltu Ervasti 2011, 42.)	32
Kuvio 6. Kehitysehdotuksia Folloon	51

TAULUKOT

Taulukko 1. Sovittelun muodot ja ominaispiirteet (Flinck 2013, 26).	20
Taulukko 2. Oikeudenkäynnin ja sovittelun erot (Ervasti 2011, 10).	22
Taulukko 3 Tuomarin ja asiantuntija-avustajan tehtävät. (OM 25/2013.)	33
Taulukko 4. Tutkimukseen saadut vastaukset.....	39

1 JOHDANTO

Osallistuimme ennakoivan juridiikan kurssille keväällä 2013, jossa käsiteltiin vaihtoehtoisia riidanratkaisukeinoja. Opintokurssin aikana teimme raportin kaupallisten riitojen sovittelusta, minkä seurauksena heräsi kiinnostus myös muita sovittelumenetelmiä kohtaan. Tästä innostuneina tutustuimme perheasioiden sovitteluun yleisesti ja sen uuteen menetelmään: asiantuntija-avusteiseen huoltoriitojen tuomioistuinsovitteluun. Etsiessämme tietoa asiantuntija-avusteisesta huoltoriitojen tuomioistuinsovittelusta huomasimme, että siitä käytetään usein nimitystä Follo. Olemme myös itse käyttäneet työssämme nimeä Follo kuvaamaan tätä sovittelumallia.

Follo on tullut Suomeen kokeiluun Norjasta. Nimi on peräisin Norjan IndreFol-lon-kaupungissa 1990-luvun lopulla aloitetusta projektista, jossa kokeiltiin asiantuntija-avustajan käyttämistä huoltoriitaoikeudenkäynnissä. (OM 25/2013, 47.)

Noin 30000 lasta kokee Suomessa vanhempiensa avioeron vuosittain. Eron seurauksena vanhemmat joutuvat ratkaisemaan monia niin itsensä kuin lapsen kannalta tärkeitä kysymyksiä, kuten missä lapsi asuu, onko lapsi yhteishuollossa, miten lapsen tapaamiset järjestetään sekä miten lapsen elatusvastuu hoidetaan. Vanhemmillä ja heidän ratkaisullaan on pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen elämään sekä hyvinvointiin. (HE 186/2013.)

Suomessa on erilaisia sovitteluvaihtoehtoja, jotka antavat vanhemmille mahdollisuuksia ratkaista lapseen liittyviä asioita sovinnollisesti. Erimielisyyksien jatkuessa voi viime kädessä riidan ratkaista tuomioistuin. (HE 186/2013.) Käräjäoikeuksissa käsitellään vuosittain 3600 lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa. Näistä hieman alle puolet on riidattomia, ja ne pystytään ratkaisemaan kirjallisessa menettelyssä. Loput asioista ovat riitaisia asioita, mutta näistäkin osa päättyy käsittelyn aikana sovintoon. (OM 25/2013,16.)

Tuomioistuimissa on mahdollisuus oikeudenkäynnin lisäksi käsitellä asia tuomioistuinsovittelussa, mutta oikeusministeriön tilastojen mukaan sen käyttö on jäänyt vähäiseksi. Käräjäoikeuksissa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia asioita sovitteltiin vuosina 2006–2010 vain 27 kappaletta, kun käräjäoikeuksissa vuosittain käsitellään noin 1800–2000 riitaista huolto- ja tapaamisriitaa (HE 186/2013; OM 25/2013, 16.)

Folloa on kokeiltu Suomessa vuodesta 2011 aluksi neljässä käräjäoikeudessa, ja vuoden 2012 syyskuussa kokeilua laajennettiin seitsemään uuteen käräjäoikeuteen. Follostä on kerätty palautetta eri tahoilta kokeilun aikana ja erityisesti viranomaistahojen näkemykset siitä ovat olleet hyvin myönteisiä. Vuoden 2012 loppuun mennessä oli sovitteluasioita tullut vireille käräjäoikeuksiin yhteensä 654 kappaletta (OM 25/2013, 122). Palautteiden sekä kokemusten seurauksena on sovittelumenettely tarkoitus laajentaa koko maahan kevään 2014 aikana (Aaltonen 2013, 8.)

Teoriapohjaa tutkiessamme kiinnitimme huomiota, että kaikki palaute Follostä ei kuitenkaan ollut niin positiivista. Esimerkiksi Isät lasten asialla ry oli antanut toisenlaisen näkökulman Follostä ja arvostellut Folloa kovin sanoin. Isät lasten asialla ei ole ainut taho, joka on kritisoinut Folloa, vaan näihin kuuluvat myös muun muassa Miessakit ry, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry sekä Vantaan käräjäoikeus. Kiinnostuksemme heräsi näiden, ei niin positiivisten, mielipiteiden takia, ja päätimme tutkia Folloa kriittisestä näkökulmasta.

Työn tavoitteena on tuoda isien kokemuksia esille ja saada heidän mielipiteensä kuuluviin. Heidän kokemustensa ja näkemystensä pohjalta pyrimme nostamaan esille kehitysehdotuksia, joiden avulla Folloa voitaisiin kehittää paremmaksi sovittelumenettelyksi. Opinnäytetyössä selvitämme vastauksia tutkimuskysymyksiin: millaisena isät ovat kokeneet Follon ja miten heidän mielestä sitä tulisi kehittää.

Otimme yhteyttä Isät lasten asialla yhdistyksen puheenjohtajaan Juha Järään. Hänen kauttaan saimme kyselymme henkilöille, jotka ovat osallistuneet Folloon. Tutkimuksemme sai hyvän vastaanoton yhdistyksen jäseniltä. Kaiken kaikkiaan

saimme tutkimukseen 33 vastausta: 19 tutkimuksen kautta, yhden puhelinhaastattelun ja 3 yhteydenottoa sähköpostitse, joista yhdessä oli esitetty kooste kymmenen Follon kokeneen ajatuksista. Vastaajat olivat miehiä, joten rajasimme työmme isien vastauksiin.

Viime vuosina ovat erilaiset perhesurmat olleet mediassa esillä ja yhteneväistä näissä on usein ollut vanhempien erokriisi sekä huoltoriita (HE 186/2013). Mielestämme on tärkeää, että erotilanteessa oleville vanhemmille tarjotaan mahdollisimman hyvää sekä tehokasta apua ristiriitojen selvittämiseksi. Oleellista kuitenkin sovittelussa on, että molemmat osapuolet ovat kokeneet sen hyödylliseksi ja näin sitoutuvat sopimukseen, joka sovinnolla on saatu aikaiseksi.

Lähdemateriaalina olemme käyttäneet lainsäädäntöä, lainvalmistelun asiakirjoja, oikeusministeriön raportteja sekä oikeuskirjallisuutta. Lisäksi olemme etsineet tietoa huoltoriitojen sovittelua sekä Folloa koskevista artikkeleista.

Opinnäytetyön luvussa kaksi käsittelemme huoltoriitoja sekä erilaisia perhesovittelun muotoja, joita Suomessa on saatavilla. Luku kolme sisältää taustaa tuomioistuinsovittelusta sekä siihen liittyvää lainsäädäntöä taustana varsinaiselle tutkimuksen pääkohteelle: asiantuntija-avusteiselle huoltoriitojen tuomioistuinsovittelulle. Luvussa neljä esittelemme haastattelututkimuksen sekä tutkimustulokset. Viimeisenä lukuna viisi ovat johtopäätökset sekä kehitysehdotukset.

2 HUOLTORIIDAT JA NIIDEN KÄSITTELY

Suurin osa perheriidoista koskee vanhempien eron jälkeistä tilannetta, jolloin tulee erimielisyyttä lapsen asumiseen, huoltoon ja tapaamiseen liittyvissä asioissa. Vaikka valtaosa eronneista vanhemmista saa ratkaistua itse erimielisyytensä, tämän päivän suuntaus on se, että selvittämättömiä perheriitoja hoidetaan yhä enemmän huolto- ja tapaamissopimusneuvotteluissa sekä käräjäoikeuksissa. (Sosiaaliportti 2013.)

Lasten huoltoon liittyvät riidat ovat vaikeutuneet sekä pitkittyneet. Tilastojen mukaan riitatilanteet ratkotaan usein niin, että äidistä tulee lasten ensisijainen huoltaja. Nykyään miehet ovat kuitenkin aiempaa tietoisempia oikeuksistaan ja monissa tapauksissa isä olisi yhtä hyvä lapsen lähihuoltaja kuin äiti. Tämä on yksi tekijä, minkä takia huoltoriidat ovat vaikeutuneet. Ralf Sund on esittänyt kritiikkiä nykyjärjestelmää kohtaan kirjassaan *Ero! Selviytymisopas miehelle* sanoin:

Nykyerossa mies menettää lapsensa ja kotinsa, ja hänet pannaan myös maksamaan. (Avomaa 2008, 82.)

Perheasioiden sovittelusta säädetään avioliittolain 5 luvun 20–23 §:ssä ja sosiaalihuoltolain 17 §:ssä. Avioliittolain 20 §:n mukaan

Perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat on pyrittävä ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella.

Perheasioiden sovittelijat antavat pyynnöstä apua ja tukea silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja.

Sovittelijat voivat antaa pyynnöstä apua ja tukea myös silloin, kun lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen tai sopimuksen noudattamisessa ilmenee ristiriitoja.

Perheasioiden sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista, luottamuksellista sekä maksutonta ja sovitteluun tullaan vanhempien aloitteesta. Sovittelun tavoitteena on perheessä esiintyvien ristiriitojen ratkaiseminen sekä lapsen aseman turvaaminen. (Engström 2013.)

Lasta koskevat huoltoriidat voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

1. Huoltoriidoista 50 %:a on tasapeliriitoja. Lapsella on kaksi tasavahvaa vanhempaa ja he hakevat ulkopuolisen päätöksen asiaan. Tasavahvat vanhemmat pystyvät huolehtimaan lapsestaan, mutta eivät tule keskenään toimeen.
2. Toisella tai molemmilla vanhemmilla on psykososiaalisia ongelmia, ja viranomainen ratkaisee, kumpi tarjoaa lapselle turvallisemmat olosuhteet. Toisin sanoen toisella tai kummallakin vanhemmalla on esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelma, joka vaarantaa lapsen edun. Tämän tyyppisiä huoltoriitoja on 41 %:a kaikista huoltoriidoista.
3. Patologisia eli highconflict-riitoja on 9 %:a huoltoriidoista. Ne ovat pitkäaikaisia ja toistuvia huoltoriitoja, joissa vanhemmat eivät noudata tehtyjä sopimuksia ja heidän asiaansa käsitellään useasti oikeudessa. (Auvinen 2006, 523.)

Perheasioiden sovittelussa tärkeintä on lapsen etu. Kiteytettynä se tarkoittaa, että vanhempien velvollisuutena on etsiä lapsen kannalta parasta mahdollista ratkaisua, oli vanhempien tilanne millainen tahansa. (Aula 2011.)

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa on määritelty lapsen oikeudet. Jokainen alle 18-vuotias henkilö on lapsi, ellei hän aikaisemmin saavuta soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä.

- Ketään ei saa syrjiä. Lasta tulee kohdella yhdenvertaisesti riippumatta hänestä tai hänen vanhempiensa taustasta tai ominaisuuksista. Lapsille kuuluvat kaikki yhdenvertaisuuden oikeudet ilman minkäänlaista erotte-
lua, esimerkiksi on lapsi sitten tyttö tai poika tai kuuluu hän millaiseen sosiaaliseen alkuperään tai uskontoon tahansa. (Artikla 2.)
- Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Lapsella on oikeus henkiinjäämi-
seen ja kehitykseen mahdollisimman täysimääräisesti. (Artikla 6.)

- Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (Artikla 12). (Unicef 2014.)

2.1 Vaihtoehtoja huoltoriitojen selvittelyyn

Suomessa perheriitojen sovinnolliseen ratkaisuun on tarjolla useita eri vaihtoehtoja:

- Yhteinen hakemus tuomioistuimeen

Vanhemmilla on mahdollisuus vahvistaa keskenään tehty sopimus tekemällä yhteinen hakemus tuomioistuimeen (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 14 §). Tuomioistuin käsittelee asian kirjallisessa menettelyssä antamalla sopimuksen mukaisen päätöksen, ellei se ole lapsen edun vastainen (OM 25/2013, 15).

- Sosiaalilautakunnan vahvistus

Riidattomissa asioissa sosiaalilautakunta voi vahvistaa vanhempien välisen sopimuksen lapsen elatuksesta, tapaamisoikeudesta ja lapsen huollosta (Laki lapsen elatuksesta 8 §; Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 §). Vahvistettu sopimus voidaan rinnastaa oikeuden päätökseen (OM 25/2013, 15.)

- Kunnallinen perheasioiden sovittelu

Perheasioiden sovitteluun pääseminen riippuu paikkakunnasta. Sovittelua toteutetaan eri tavoin sekä kirjavin menetelmin eri paikkakunnilla, koska tarjolla ei ole yhtenäistä valtakunnallista koulutusta. (OM 25/2013, 15.) Sosiaalihuoltolain 17 §:ssä on säädetty kunnan velvollisuudesta järjestää erilaisia sosiaalipalveluita. Kuntia velvoitetaan kasvatus- ja perheneuvonnan toteuttamiseen, elatusavun turvaamiseen, perheasioiden sovitteluun, lasten ja nuorten huollon järjestämiseen, lastenvalvojalle säädettyjen tehtävien täyttämiseen sekä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanossa toimitettavaan sovitteluun. (Mahkonen 2008, 8.)

- Yksityiset palvelut

Yksityisiä sovintopalveluita tarjoavat parisuhde- sekä perheterapeutit. Palvelut ovat maksullisia ja työmenetelmät vaihtelevat. Saatavilla ei ole luotettavaa tai yhtenäistä tietoa palveluiden tehokkuudesta. (OM 25/2013, 16.) Vanhemmilla on mahdollisuus hakeutua asianajajan johdolla tapahtuvaan maksulliseen sovitteluun. Suomen Asianajajaliitolla on oma sovintomenettely, jota voidaan soveltaa myös perheasioiden sovitteluun. (Suomen Asianajajaliitto 2013.)

- Tuomioistuin vaihtoehdot

Vanhemmat voivat viime kädessä viedä riitansa tuomioistuimen päätettäväksi. Oikeudenkäynnissä tuomari pyrkii saamaan osapuolet sopimaan asian, mutta ellei sovintoon päästä, ratkaisee tuomioistuin riita-asian. Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011) mahdollistaa vanhempia hakeutumaan myös suoraan tuomioistuinsovitteluun, joka on oikeudenkäynnistä erillinen menettely. (OM 25/2013, 16.)

Käytännön esimerkkejä huoltoriidoista

Huoltoriidat voivat olla hyvin erilaisia. Tutkimuksessa kysyimme Folloon osallistuneilta isiltä, millaisia heidän huoltoriitansa ovat ja miten he kuvailisivat niitä. Vastauksissa nousi esiin lapsen huoltoon liittyviä asioita.

Lasten äiti muutti 200 km päähän lasten kanssa mitään kysymättä. Halusi yksinhuoltajuuden.

Lapsen äiti vaatii lapsen yksinhuoltajuutta, koska haluaa vaihtaa lapsen sukunimen ja on yleisesti katkera parisuhteen katkeamisesta.

Minä lähihuoltajana, koska ex-vaimo muutti yhteisestä kodista pois. Puolta vuotta myöhemmin alkoi äitiä kaduttaa ja rupesi juristin avulla vaatimaan lapsia itselleen.

Vastauksissa korostui huoltoriitojen olevan erittäin monisyisiä ja vaikeita. Useimmissa huoltoriidoissa kuitenkin yhdistyi niin asumiseen, huoltoon kuin tapaamiseen liittyviä erimielisyyksiä.

Äiti ei antanut lasten nähdä isäänsä. Tapaamisoikeuksia ei ollut.

Huoltoriita koski lapsen huoltoa ja tapaamista. Lapsen äiti haki yksinhuoltajuutta, suppeaa tapaamista sekä tiedonsaantikieltoa minulle lasta koskevista asioista kaikilta viranomaisilta.

Ex vaati minulta yksinhuoltajuuden ja 7 vrk tapaamisoikeuden uhkaamalla rikkoa sovun viemällä asian käräjille jos en allekirjoita sopimuksia kuten hän halusi. Kaikki meni hyvin, kunnes ilmoitin haluavani vakioviikonloput tapaamisiin ja yhteishuoltajuuden. Seurasi vastapuolen lastensuojeluilmoitusten ja oikeuskäsittelyjen putki. Sain nähdä lapsia vuoteen 2010 enimmäkseen vain turvakodissa.

2.2 Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpano

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (619/1996) niin sanottua täytäntöönpanolakia sovelletaan seuraavasti.

Täytäntöönpanolain 1 § mukaan

Tuomioistuimen päätös ja väliaikainen määräys (*päätös*) lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta pannaan täytäntöön siten kuin tässä laissa säädetään. Tämän lain säännöksiä, jotka koskevat lapsen huollosta annetun päätöksen täytäntöönpanoa, noudatetaan myös pantaessa täytäntöön tuomioistuimen päätöstä ja väliaikaista määräystä siitä, kenen luona lapsen tulee asua, sekä päätöstä lapsen luovuttamisesta huoltajalleen.

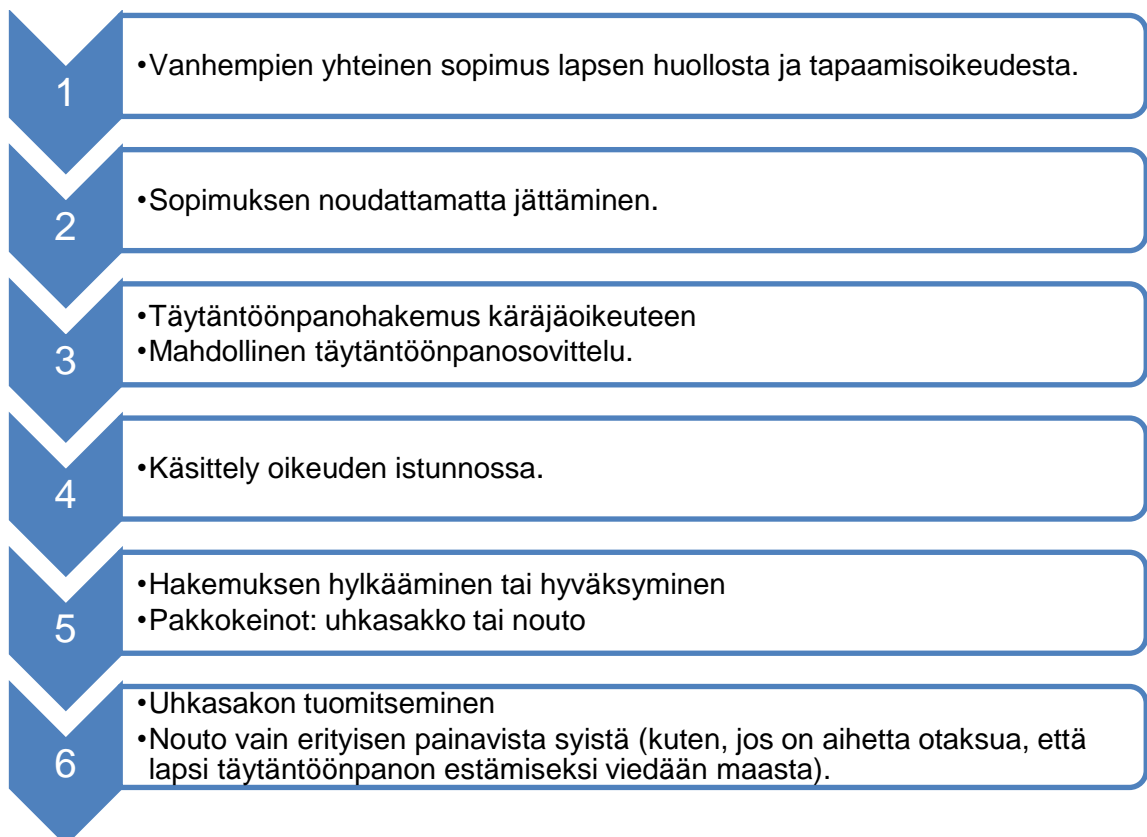
Sopimus, jonka sosiaalihuoltolain 6 §:ssä tarkoitettu kunnan toimielin (*sosiaalihuollon viranomainen*) on vahvistanut lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 8 §:n mukaisesti, pannaan täytäntöön tämän lain mukaisessa järjestyksessä kuten tuomioistuimen päätös, joka on saanut lainvoiman.

Täytäntöönpanoa voidaan vaatia käräjäoikeudessa, kun tuomioistuimessa annettua päätöstä tai sosiaalitoimen vahvistamaa sopimusta ei ole noudatettu (MLL 2014). Täytäntöönpanohakemuksen voi laittaa vireille lapsen huoltaja, joka vaatii lapsen palauttamista luokseen tai tapaajavanhempi, joka vaatii sopimuksenmukaista tapaamisoikeuden noudattamista. Päätökselle voi hakea täytäntöönpanoa suoraan ulosottoviranomaiselta, jos lapsen huoltoa koskevasta päätöksestä on alle kolme kuukautta. (HE 96/1995.) Täytäntöönpanolain 15 § säädetään täytäntöönpanosta ilman tuomioistuimen määräystä

Kun ulosottomies päättää täytäntöönpanosta 4 §:n 2 momentin nojalla, hänen on noudettava lapsi, jollei päätöstä noudateta vapaaehtoisesti.

Jos ulosottomies kuitenkin katsoo, että täytäntöönpano vaatisi noutamisen sijasta uhkasakon asettamista, hänen on siirrettävä asia 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Samoin hänen on meneteltävä, jos olosuhteet ovat päätöksen antamisen jälkeen muuttuneet ja tällä saattaa olla merkitystä täytäntöönpanoon tai jos asiassa erityisestä syystä olisi järjestettävä sovittelu taikka jos siirtämiseen on muu perusteltu syy.

Täytäntöönpanolaissa on korostettu täytäntöönpanosovittelun ensisijaisuutta. Täytäntöönpanosovittelu tapahtuu yleensä käräjäoikeuden määräyksestä perheneuvolassa tai sosiaalitoimistossa. (Sosiaaliamies 11/2010, 14.) Sovittelu tulee järjestää mahdollisimman pian menettelyn jouduttamiseksi. Sovittelu-aika on keskimääräisesti neljä viikkoa. (HE 96/1995.) Jos täytäntöönpanosovittelussa ei pystytä edistämään vanhempien välistä yhteistyötä tuomioistuimen päätöksen tai vahvistetun sopimuksen mukaisesti, voidaan täytäntöönpanon tehostamiseksi tuomita maksettavaksi uhkasakko. (Henriksson 2012, 3). Uhkasakolla veloitetaan lähivanhempi noudattamaan tehtyä sopimusta. Jos uhkasakko ei edesauta sopimuksen noudattamista tai joku muu painava syy edellyttää sopimuksen välitöntä täytäntöönpanoa, voi käräjäoikeus määrätä lapsen noudettavaksi lähivanhemmalta tapaamisiin ulosottomiehen tai poliisin toimesta. (Sosiaaliamies 11/2010, 14.) Kuviossa 1 on kuvattu prosessi täytäntöönpanon hakemisesta, kun sopimusta ei ole noudatettu.

Kuvio 1. Täytäntöönpanoprosessi pääpiirteittäin koskien lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta. (Hakunti–Niemelä 2008, 17).

Tutkimuksessa annettiin kehitysehdotus täytäntöönpanoprosessiin:

Vasteaika päätöksissä on saatava alle kahteen viikkoon. On tunnistettava sopimusrikkomukset ja rangaistava niistä oletusarvoisesti (vrt. nykyään riitautettava->todistettava riitautetun sopimuksen rikkomus->uhkasakon haku rikkomuksen varalle ->uhkasakon maksuun haku rikkomuksen jälkeen ->uusi kierros)

2.3 Huoltoriitojen sovittelun haasteita

Ministeritasolla tiedetään perheasioiden sovittelun tila. Ylen kotimaan uutiset 1.8.2012 uutisoi, että osa kunnista rikkoo lakia perheasioiden sovittelussa. Eduskunnan oikeusasiamies on antanut huomautuksen sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle jo vuonna 2005, mutta asialle ei ole tehty mitään. Perheasioiden sovittelua ei ole saatavilla kaikissa kunnissa, vaikka sovittelun käyttöönotto tulisi laskemaan kuntien menoja. Vuosikausia jatkuneet riidat kuormittavat kuntien järjestelmää monella tavalla. Kustannustehokkaasti ajateltuna sovittelupalveluiden järjestämisestä syntyy säästöä, kun sovittelua on saatavilla oikeaan aikaan. (Siironen 2012.)

Perhesovittelun tutkimus- ja kehittämishanke Fasperin selvitys osoittaa, että kuntien sosiaalipalvelut ovat hajallaan, palvelu on riittämätöntä ja se on sekoittunut muihin ohjaus- ja terapiapalveluihin (OM 25/2013, 16).

Isien kokemuksia tuomioistuimen ulkopuolisista menettelyistä

Kyselytutkimuksessa tiedustelimme, missä eri sovintomenettelyissä isät olivat yrittäneet sovintoa ennen Folloa. Vastauksissa tuli esille palvelujen hajanaisuus. Kysymykseen vastanneista vanhemmista 13/19 oli käynyt vähintään kerran jossain tahossa keskustelemassa ja osa useamman kerran.

Perheasioiden sovittelu, perheneuvola, pariterapia.

Lastenvalvojan luona. Ex-vaimo ei tullut perhesovitteluun.

Perheneuvolassa kerran.

Kolmesti X kaupungin sosiaaliviraston perhesovittelussa.

Lastenvalvojan järjestämät palaverit, perheneuvolan tukemat tapaamiset.

Viidessä vastauksessa sovintoa ei ollut yritetty missään muussa menettelyssä ennen Folloa tai oikeuteen menemistä:

Ei ollut muuta mahdollisuutta kuin oikeudessa puhua asioista.

Ei missään, entiselle vaimolleni ei sopinut mikään sovittelu. Ehdotin perheneuvola ja varasin ajan perheasioiden sovitteluun, mutta nämä eivät sopineet.
Perheneuvola - lasten äiti ei suostunut tapaamiseen
sovittelija - lasten äiti ei suostunut tapaamiseen.

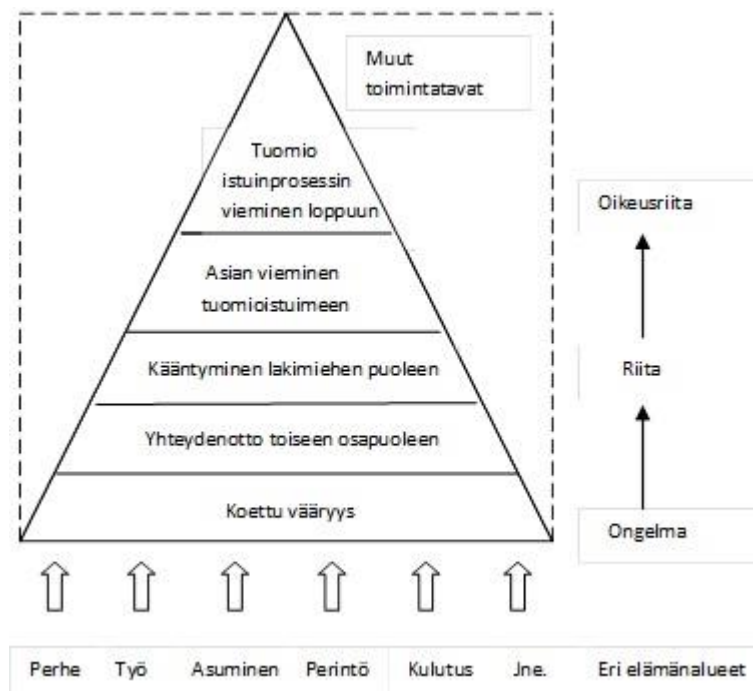
Avoliittolain 20 §:n mukaan perheasioiden sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Suomessa ei ole lainsäädäntöä, jossa vanhemmat veloitetaan keskustelemaan ja osallistumaan johonkin sovintomenettelyyn ennen oikeuteen menemistä. Vastauksista kävi ilmi, että toinen osapuoli olisi halunnut sovittaa sekä keskustella asiasta kunnan tarjoamissa palveluissa.

3 HUOLTORIITOJEN SOVITTELU TUOMIOISTUIMISSA

3.1 Sovittelu

Sovittelu on vapaaehtoinen konfliktinhallintamenetelmä, jossa sovittelija auttaa riidan osapuolia löytämään molempia tyydyttävän ratkaisun riitaansa. Sovittelu on sosiaalista toimintaa, jossa katsotaan tulevaisuuteen. Sovittelulla etsitään pysyviä ja myönteisiä ratkaisuja riita-asioihin. (SSF 2014a.)

Konflikti on kahden tai useamman asianosaisten erimielisyys riippumatta sen syystä, mutta se on asianosaisten tiedossa ja suhteellisen pysyvä. Riita on oikeudellistunut konflikti tai sen osa. (Koulu 2006, 63–64.) Sekä konfliktin että riidan määritelmässä on yhteneväisiä piirteitä. Riita ajatellaan konkreettisemmaksi, yhtä kysymystä koskevaksi ristiriidaksi. Riidat saavat myös juridisen muodon, joka tulee esille riidan osapuolten vaatimuksissa. Konflikti nähdään taas syvemmäksi ristiriidaksi, joka keskittyy enemmän osapuolten omiin inhimillisiin tarpeisiin ja intresseihin. (Ervasti 2012a, 117.)

Kuvio 2. Riidanratkaisupyramidi. (Ervasti 2001,15.)

Riidanratkaisupyramidi (kuvio 2) osoittaa, että vain osa riidoista päättyy tuomioistuimen prosessiin. Muut riidat siivilöityvät muihin riidanratkaisumenettelyihin kuten erilaisiin sovitteluihin. Pyramidin alaosassa ovat erilaiset vääryyskokemukset ja pyramidin huipulla täysimittaiseen oikeudenkäyntiin päättyneet riidat. (Ervasti 2001, 14–15.)

3.1.1 Sovittelun tausta

Vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät ovat tulleet Yhdysvalloista, jossa 1960-luvulla säädettiin uusia ihmisen perusoikeuksia turvaavia säädöksiä. Alettiin etsiä vaihtoehtoa tuomioistuinkäsittelylle ja sen seurauksena syntyi ADR-liike eli Alternative Dispute Resolution Movement. Päämääränä oli saada samat oikeudet kaikille ja parantaa etnisten vähemmistöjen asemaa. Nähtiin, että normaalin ihmisen intressit olivat liian pieniä tuomioistuinmenettelyyn, eivätkä riidan osapuolet itse päässeet vaikuttamaan oman konfliktinsa ratkaisuun. Syntyi tarve sovittelumenettelylle. (Ervasti 2013, 6-7.)

USA:sta on lähtöisin idea monioivisista oikeustaloista, jossa konflikti analysoidaan, minkä jälkeen se siirretään sille konfliktille tarkoituksenmukaiseen menettelyyn esimerkiksi välimiesmenettelyyn tai sovitteluun. Pohjoismainen tuomioistuinsovittelu on saanut kimmokkeen tästä mallista. (Ervasti 2013, 7.)

Suomeen sovittelun ajatus on tullut kirkon kriminaalityön kautta 1980-luvulla. Vantaan kaupunki otti sovittelutoiminnan Suomen Akatemian tutkimusprojektin kautta kokeiluun, jonka jälkeen sovittelu otettiin vakituisesti työmuodoksi. (Flinck 2013, 15.)

3.1.2 Sovittelun muodot

Fasilitatiivinen sovittelu

Fasilitatiivisessa sovittelussa pyritään edistämään konfliktin osapuolten sovintoa. Sovintoa edistävää sovittelua käytetään yleisimmin rikosten ja riitojen sovit-

telun lähtökohtana. Tarkoituksena on keskittyä ihmisten vuorovaikutukseen, osapuolten näkökulmiin, tarpeisiin, tavoitteisiin ja toiveisiin. Näin yritetään saada esille osapuolten intressit eli miksi he haluavat tiettyjä asioita. (Flinck 2013, 24.)

Sovittelijan roolina on tukea osapuolten näkemysten tunnistamista ja esilletuomista. Tärkeimpiä elementtejä sovintoa edistävässä sovittelussa ovat:

- tapahtumat kulkevat eteenpäin
- käydään sovittelijan kanssa läpi erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja edistytään konfliktissa
- Fasilitatiivisessa sovittelussa osapuolet itse valitsevat heitä tyydyttävän ratkaisun ja päättävät, tekevätkö sopimuksen. (Flinck 2013, 24–25.)

Evaluatiivinen sovittelu

Evaluatiivisessa eli arvioivassa sovittelussa on tavoitteena löytää oikeudellisesti sekä voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaava lopputulos. Sovittelija yleensä antaa oman näkemyksensä muun muassa siitä, miten asia päätettäisiin tuomioistuimessa. (OM 36/2010, 15.) Arvioivassa sovittelussa sovittelija ei ole sovittelutekniikan ammattilainen vaan hän osaa neuvoa konfliktiin liittyvissä sisällöllisissä kysymyksissä (Ervasti 2013, 37).

Transformatiivinen sovittelu

Transformatiivisen eli muutosta tukevan sovittelun tehtävänä on saada osapuolten piilevät ongelmat esille. Konflikteja ei nähdä vain ongelmina, vaan niihin pyritään löytämään ratkaisu, jotta osapuolet saavat mahdollisuuden kasville ja muutokselle. Sovittelussa painottuu osapuolten tunteiden käsittely. Päämääränä on löytää riitojen takana olevat psykologiset syyt. (Ervasti 2013, 37.) Transformatiivista sovittelua käytetään varsinkin lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelussa (Flinck 2013, 25).

Tuomioistuinsovittelussa noudatetaan fasilitatiivisen sovittelun oppeja. Taulukon 1 on kerätty kullekin sovittelumuodolle ominaisia piirteitä.

Taulukko 1. Sovittelun muodot ja ominaispiirteet (Flinck 2013, 26).

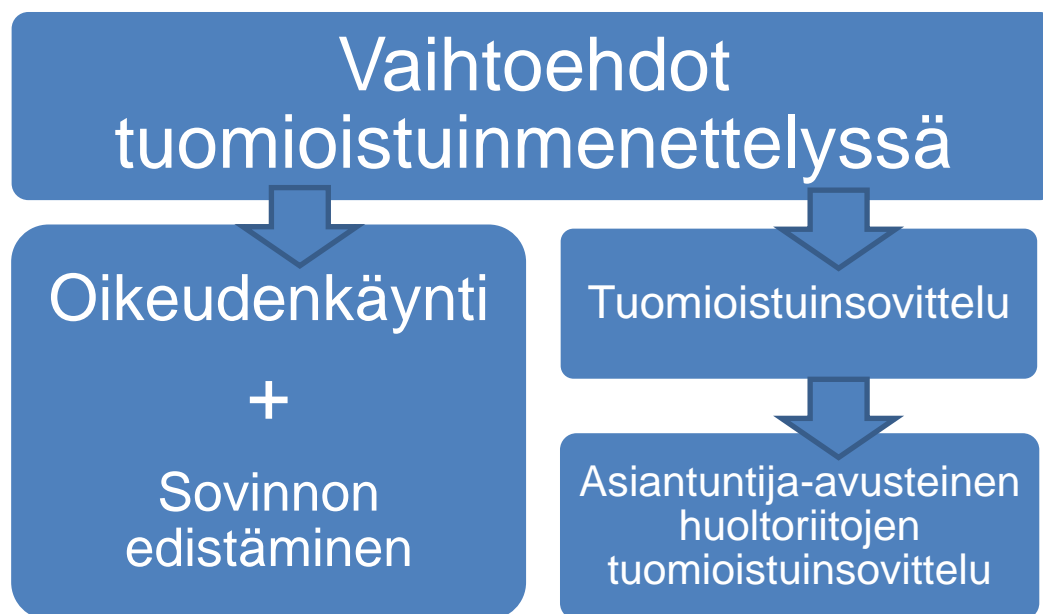
Sovintoa edistävä eli fasilitatiivinen sovittelu	Arvioiva eli evaluatiivinen sovittelu	Muutosta tukeva eli transformatiivinen sovittelu
Osapuolten näkökulmat, tarpeet ja tavoitteet tunnustetaan ja ne ovat sovittelun lähtökohtana.	Osapuolten lailliset oikeudet ja juridinen järjestelmä korostuvat.	Myös osapuolten piilossa olevia ongelmia pyritään käsittelemään.
Sovitteluun osallistuminen on lopputulosta tärkeämpi.	Voidaan arvioida, mikä olisi lopputulos, jos asia käsiteltäisiin tuomioistuimessa.	Voidaan käyttää ammatillisia terapiatekniikoita. Menetelmien käyttö vaatii koulutuksen.
Sovittelijat edistävät vuoropuhelua ja pysyvät puolueettomina.	Sovittelijat voivat tehdä ehdotuksia ja arvioida osapuolten ehdotuksia.	Sovittelijat auttavat osapuolia tunnistamaan vahvuuksiaan ja voimavarojaan.
Sovittelija on menetelmällinen asiantuntija, ei määrää sisältöä.	Sovittelija on sisällöllinen asiantuntija, ei niinkään sovittelumenetelmän osaaja.	Sovittelija on sosiaalityön ja menetelmän asiantuntija.
Osapuolet ovat aktiivisia ratkaisujen ja keinojen etsimisessä.	Sovittelija voi tehdä sovinto- ja ratkaisuehdotuksia.	Keskustelussa lähdetään tulevaisuudesta käsin, ikään kuin muutos olisi jo tapahtunut.
Ihmiset ja asiat erotetaan toisistaan.	Asiasisällöt ovat keskeisiä.	Tapahtumia, tunteita ja merkityksiä puretaan ja käsitellään.

3.2 Sovinnon edistäminen oikeudenkäynnissä ja vaihtoehdot riitojen sovitteluun tuomioistuimissa

Yleisissä tuomioistuimissa on käytössä kaksi menettelyä, joilla pyritään ratkaisemaan osapuolten riita sovinnollisesti:

1. oikeudenkäyntiin liittyvä sovinnon edistäminen
2. tuomioistuinsovittelu

Uutena instituutiona on tullut asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu, joka on tällä hetkellä kokeilussa muutamissa käräjäoikeuksissa. Kuviossa 3 on kuvattu eri vaihtoehdot sovitella riitaa tuomioistuinmenettelyssä.

Kuvio 3. Tuomioistuinmenettelyn vaihtoehdot

Sovinnon edistämässä oikeudenkäynnissä ei ole kyse sovittelusta, vaan sovinnollisen ratkaisun edistämisestä oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäymiskaaren (OK) 5 luvun 26 §:n mukaan tuomarin on selvitettävä riita-asian valmistelussa, onko asiassa edellytyksiä sovinnolle. Tuomarin toimintaa rajoittavat oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvät säädökset ja sovinnon tavoitteena on materiaalisen oikeuden mukainen ratkaisu. (Ervasti 2012b, 40–41.) Sovinto voidaan vahvistaa asianosaisten pyynnöstä ja se on pantavissa täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio (OM 36/2010, 19).

Tuomioistuinsovitteluun eivät sovellu prosessioikeudelliset yleiset säännökset vaan kyse on vapaamuotoisesta menettelystä (Ervasti 2012b, 40). Tuomioistuinsovittelusta säädetään laissa riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (Tuomioistuinsovittelulaki 394/2011). Lakia sovelletaan riita-asioihin ja riitaisiin hakemusasioihin. Asia voidaan ottaa sovittelavaksi osapuolten hakemuksesta tai siirtää asia kesken oikeudenkäynnin sovitteluun. Tuomari päättää tuomioistuinsovittelun aloittamisesta. Tuomioistuinsovittelussa vahvistetuista sovinnosta tulee täytäntöönpanokelpoisia. (OM 36/2010, 19.)

Follo on uusi työskentelymalli huoltoriitojen sovitteluun tuomioistuimissa. Sovittelussa tuomari toimii sovittelijan roolissa ja hänen apunaan on perheriitoihin erikoistunut asiantuntija-avustaja auttamassa vanhempia löytämään sovinnollisen ratkaisun riitaansa. Päämääränä on saada erimielisyydet käsittelyyn nopeasti lapsen etu huomioiden ja saada aikaiseksi kestävä sovinto. Tavoitteena on tehdä Follostä todellinen vaihtoehto oikeudenkäynnille. Follossa tuomioistuimen vahvistama sovinto on täytäntöönpanokelpoinen. (OM 25/2013, 45, 88,122.)

Oikeudenkäynnin ja sovittelun erot

Tuomioistuinsovittelu eroaa radikaalisti oikeudenkäynnistä. Taulukossa 2 on esitetty oikeudenkäynnin ja sovittelun eroja.

Taulukko 2. Oikeudenkäynnin ja sovittelun erot (Ervasti 2011, 10).

Oikeudenkäynti	Sovittelu
Oikeussuuntautunut	Intressisuuntautunut
Pakottava ja sitova	Vapaaehtoinen ja yhteisymmärrykseen perustuva
Oikeudenmukainen oikeudenkäynti	Menettelyllinen joustavuus
Asianosaisuus	Laaja osallisuus
Normien määräämä	Normeja luova
Johdonmukainen ja ennustettava	Tilannesidonnainen ja yksilöllinen
Menettelykeskeinen	Henkilökeskeinen
Tosiasiasuuntautunut	Suhdesuuntautunut
Menneisyysuuntautunut	Tulevaisuussuuntautunut
Ammattilaistunut	Yksityinen ja luottamuksellinen
Julkinen ja virkavastuullinen	Yksityinen ja luottamuksellinen
Riitelevä	Yhteistoiminnallinen

Sovittelussa ei haeta lainmukaista ratkaisua riitaan, vaan asianosaiset pyrkivät tekemään sovinnon, jonka he kokevat oikeaksi ja kohtuulliseksi. Oikeudenkäynti suuntautuu menneeseen. Sovittelulla taas suunnataan osapuolten katse tulevaisuuteen ja pyritään kestävään sovintoon. (SSF 2014b.)

3.3 Tuomioistuinsovittelu

3.3.1 Taustat ja tavoitteet

Suomalainen tuomioistuinsovittelu on saanut vaikutteita Norjan sekä Tanskan tuomioistuinsovittelujärjestelmistä. Tuomioistuinsovittelun taustalla oli huoli oikeudenkäyntien hitaudesta, kalleudesta sekä tuomioistuinten kilpailukyvästä konfliktinratkaisumarkkinoilla. Oikeusministeriö asetti työryhmän vuonna 2002 laatimaan ehdotuksen riita-asioiden sovittelujärjestelmän kehittämistä varten. Vuonna 2003 työryhmän mietinnössä ehdotettiin tuomioistuinsovittelun käyttöönottoa Suomessa. (Ervasti 2013, 49–52.) Tuomioistuinsovittelu otettiin käyttöön vuonna 2006. HE 144/2004 mukaan tuomioistuinsovittelun tavoitteena oli lisätä tuomioistuimen palveluja tarjoamalla vapaamuotoista sovittelua. Päämääränä oli ratkaista riita sovinnollisesti sekä mahdollisimman varhain, että vältettäisiin pitkä ja kallis oikeudenkäyntimenettely.

Tuomioistuinsovittelun lainsäädäntö uudistettiin vuonna 2011. Hallituksen esityksen 284/2010 mukaan pantiin täytäntöön Euroopan Unionin direktiivi tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden alalta (2008/52/EY). Uudistuksen tärkeimmät muutokset koskivat tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sopimuksen vahvistamista täytäntöönpanokelpoiseksi tuomioistuimessa sekä sitä, että sovittelun aloittaminen katkaisisi velan vanhentumisen. Samalla selkeytettiin tuomioistuinsovittelulain säännöksiä sovittelun julkisuudesta ja sovittelijan todistamiskiellosta ja vaitiolovelvollisuudesta. (HE 284/2010, 11–14.)

Lapsen edun huomiointi tuomioistuinsovittelussa

Lapsen etu on seikka, joka on otettava huomioon lapsen huoltoa ja tapaamista koskevissa asioissa suhteellisen indispositiivisuutensa vuoksi. Tuomioistuimella on velvollisuus valvoa, että vanhempien sopimus ei ole lapsen edun vastainen. Lapsen alaikäisyydestä johtuen hän ei pysty valvomaan omaa etuaan oikeu-

denkäynnissä. Lähtökohtana laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (10§) on se, että asia ratkaistaan vanhempien sopimalla tavalla, jollei ratkaisu ole lapsen edun vastainen. (Aaltonen 2009, 132–133.)

Lapsen asemaa ja oikeutta koskevien asioiden tuomioistuinsovittelusta säädetään tuomioistuinsovittelulain 10 §:ssä.

Tuomioistuimessa voidaan sovittaa niitä asioita, jotka koskevat lapsen elatusta tai lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta.

Esimerkiksi kumman vanhemman luona lapsi asuu, on huoltoa koskeva asia ja voidaan ottaa sovitteluun mukaan. Isyyttä, lapseksiottamista, edunvalvojan määräämistä tai vapauttamista koskevissa asioissa ei sovittelu ole mahdollista. (Ervasti 2013, 166–169.)

90 %:a lapsia koskevista asioista saadaan sovittua jo sosiaalitoimessa. Tuomioistuimessa käsiteltävien huoltoriitojen määrä on alle 10 %:a kaikista erotapauksista, joissa vanhemmilla on alaikäisiä lapsia. Tuomioistuimeen päätyvistä riitautuneista asioista puolet päättyy sovintoon oikeudenkäynnin kuluessa. (Aaltonen 2009, 316.)

3.3.2 Tuomioistuinsovittelun yleiset piirteet

Tuomioistuinsovittelulain 3 §:n mukaan tuomioistuinsovittelulla pyritään asian sovinnolliseen ratkaisuun ja sovittelun edellytyksenä on, että asia soveltuu sovittavaksi ja on tarkoituksenmukaista osapuolten vaatimuksiin nähden.

- Sovittelu on vaihtoehto oikeudenkäynnille.

Lapsen edun kannalta on parasta, että vanhemmat pääsevät sovinnolliseen ratkaisuun eivätkä riitele lapsen asemaan ja oikeuteen liittyvistä asioista. Sovittelussa menettely on inhimillisempää ja vastaa asianosaisten tarpeita paremmin kuin riitaisia ja usein pitkä tuomioistuinprosessi (Ervasti 2013, 32–33, 166.)

- Sovittelu ei ole lainkäyttöä.

Sovittelumenettelyssä ei etsitä lainmukaista ratkaisua riitaan vaan asianosaiset itse pyrkivät ratkaisuun, jonka kokevat oikeaksi ja kohtuulliseksi. Tavoitteena on ratkaista riita kokonaisvaltaisesti ja lopullisesti. (SSF 2014c.)

Perheoikeudellisissa asioissa on oleellista ottaa huomioon riidan ja todellisen konfliktin välinen ero. Vanhempien erossa konfliktit usein liittyvät lapsen huoltoon, tapaamiseen sekä elatusapua koskeviin kysymyksiin. Todelliset riidan ja konfliktin syyt ovat usein kuitenkin muita asioita kuin niitä, joista riidellään tuomioistuimissa. Riidan sovittelussa on tärkeää erottaa todelliset intressit juridiseen muotoon kirjoitetuista vaatimuksista. Sovittelussa ei asioita käsitellä tiukoissa juridisissa raameissa vaan pyritään luoviin ratkaisuihin ja käsitellään asioita yhtenä kokonaisuutena. (Ervasti 2013, 33, 166.)

- Sovittelijan rooli on erilainen kuin tuomarin rooli.

Sovittelun tyypillisiä elementtejä ovat kolmannen osapuolen mukaantulo, joka erottaa sovittelun neuvottelemisesta. Kolmas osapuoli pyrkii muuttamaan konfliktisuhteen valta-asemaa tarjoamalla informaatiota sekä vaikuttamalla osapuolten uskomuksiin ja käyttäytymiseen. Samalla hän tarjoaa osapuolille tehokkaita neuvottelumenetelmiä ja apua ristiriitojen sopimisessa. Sovittelussa pyritään siihen, että osapuolet löytävät omanlaisen molempia tyydyttävän ratkaisun, eikä sovittelija pyri antamaan ratkaisuehdotusta. Tuomari toimii sovittelijan roolissa tuomioistuinsovittelussa ja johtaa menettelyä. (Pohjonen 2001, 61–62.)

- Sovittelu vastaa intresseihin ja tarpeisiin.

Sovittelu eroaa radikaalisti oikeudenkäyntimenettelystä ja tuomitsemistoiminnasta, koska sovittelu on tulevaisuuteen suuntautuvaa, epävirallista, tilannesidonnaista sekä luottamuksellista ja joustavaa toimintaa. Osapuolten tarpeet ja intressit pyritään ottamaan huomioon lopputuloksessa käyttämällä erilaisia sovittelutekniikoita. Perinteisessä oikeudenkäyntimenettelyssä puolestaan ratkaistaan aineellisen oikeuden mukaan, kuka on asiassa oikeassa ja kuka väärässä. Ratkaisu pohjautuu menneisyydestä saatavaan näyttöön. (Ervasti 2011, 10–11.)

Osapuolten todelliset tarpeet ja tunteet pystytään ottamaan paremmin huomioon sovittelussa kuin oikeudenkäynnissä. Sovittelu on perusteltua erityisesti silloin, kun sopimus tulisi saada aikaan muistakin eroon liittyvistä asioista kuin lasten asioista. (Ervasti 2013, 161,163.)

- Sovittelu on vapaaehtoista.

Sovittelun keskeinen elementti on vapaaehtoisuus tai hyväksyttävyyys. Tämä edellyttää, että osapuolet hyväksyvät sovittelijan mukanaolon ja kuuntelevat hänen ehdotuksiaan. Osapuolilla tulee olla mahdollisuus keskeyttää sovittelu. Lasta koskevat asiat ovat perustellusti siirrettävissä sovitteluun, jos osapuolet itse pyytävät sovittelua ja sitoutuvat siihen. (Ervasti 2013, 31–32.)

Sovittelijalta edellytetään puolueettomuutta, jolla tarkoitetaan tasapuolista suhtautumista molempiin osapuoliin sekä henkilökohtaisten näkemysten erottaminen osapuolten mielipiteistä. (Ervasti 2013, 31–32.)

- Sovinto on osapuolten oma ratkaisu.

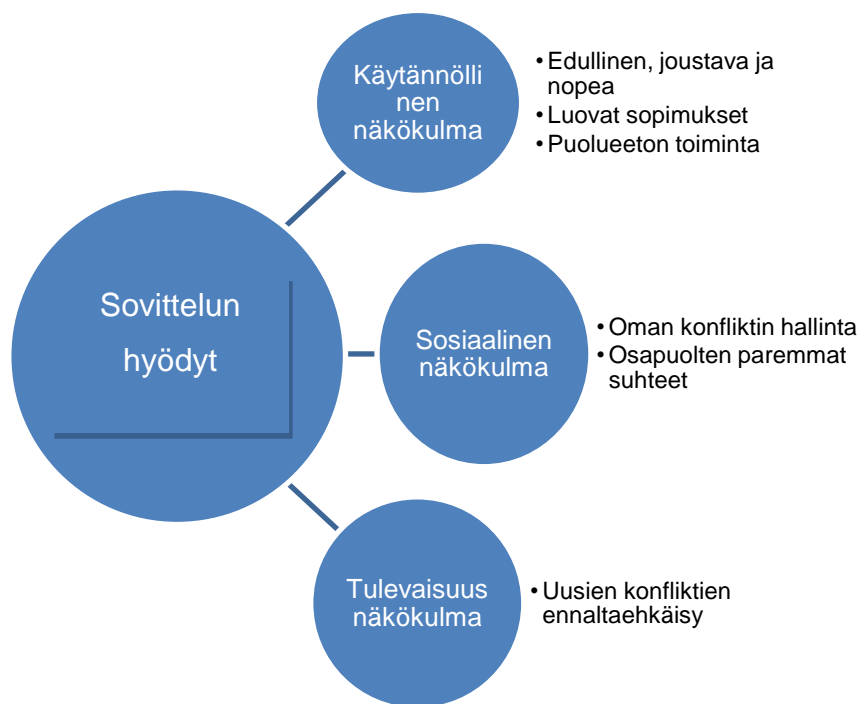
Osapuolet pyrkivät löytämään sovittelussa ratkaisun, joka tyydyttää heitä itseään. Tuomari tai sovittelija ei pääsääntöisesti esitä ratkaisuehdotusta vaan luo edellytykset ratkaisun löytämiselle. (Ervasti 2011, 11.) Perinteisessä oikeudenkäynnissä asianosaiset ovat ns. sivuroolissa lakimiesten ollessa äänessä. Sovittelussa taas pyritään siihen, että pääroolissa ovat asianosaiset, koska he tuntevat riitansa ja osaavat sen myös parhaiten ratkaista. (Ervasti 2013, 10, 34.)

3.3.3 Tuomioistuinsovittelun edut ja haitat

Tuomioistuinsovittelun edut

Perinteiseen oikeudenkäyntiin verrattuna käytännöllisestä näkökulmasta katsottuna tuomioistuinsovittelun etuina on pidetty kustannustehokkuutta ja joustavuutta. Sovittelussa ei tarvitse esittää todistelua, eikä juridisia asiamiehiä välttämättä tarvita. Ratkaisussa voidaan myös tehdä luovia sopimuksia ja ottaa osapuolten tilanne kokonaisvaltaisesti huomioon. (HE 144/2004.) Esimerkiksi

perheoikeudellisissa asioissa voidaan neuvotella myös tapaamisoikeudesta sekä elatusavusta. Sovittelua on pidetty myös oikeudenkäyntiä nopeampana tapana ratkaista asia. (Ervasti 2013, 33–35.) Kuviossa 4 on esitetty tuomioistuinsovittelun etuja.

Kuvio 4. Tuomioistuinsovittelun edut

Sosiaalisesta näkökulmasta katsottuna osapuolet yleensä sitoutuvat sovintoon paremmin kuin tuomioon, joka on yleensä toiselle osapuolelle vastainen (HE 144/2004). Sovittelu antaa osapuolille mahdollisuuden hallita ja vaikuttaa omaan konfliktiin sekä lopputulokseen, joka on erityisen tärkeää ajatellen perheoikeudellisia asioita. Osapuolet saavat tuoda esille omia tarpeita sekä intressejä ja tuoda esille myös vapaasti tunteitaan. (Ervasti 2013, 33–35.)

Sovittelun etuna on pidetty tulevaisuusnäkökulmaa. Kun tuomioistuinmenettelyssä keskitytään jo tapahtuneisiin asioihin, sovittelussa keskitytään enemmän tulevaisuuteen. Näin voidaan ehkäistä mahdollisia tulevia konflikteja jo ennalta. (Ervasti 2013, 33–35.)

Tuomioistuinsovittelun etuna on pidetty myös tuomioistuinten riippumattomuutta sekä toiminnan puolueettomuutta. Tuomioistuimista löytyy erityisosaamista erityisesti riita-asioiden käsittelystä sekä ratkaisemisesta. Etuna on pidetty myös sitä, että ratkaisu voidaan vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi. (HE 144/2004.)

Tuomioistuinsovittelun haitat

Sovittelua on kritisoitu oikeudellisesta näkökulmasta, koska sovinnon ratkaisu ei aina vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Asianosaiset voivat joutua luopumaan tällöin myös oikeuksistaan. (HE 114/2004, 7.)

Yhteisöllisestä näkökulmasta on tuotu esille vaihtoehtoisten riidanratkaisujen menettelyn sidoksia virallisjärjestelmään. Sovittelija muistuttaa tuomaria ja itse sovitteluprosessi muistuttaa tuomioistuinprosessin rakennetta. Tuomioistuimille tyypillisiä dokumentteja sekä rituaaleja on otettu mukaan sovitteluun. (Ervasti 2012a, 160.)

Vaihtoehtoiset konfliktinratkaisutavat ovat saaneet osakseen kritiikkiä, koska ratkaisussa ei pystytä ottamaan huomioon osapuolten vallan epätasapainoa. Epätasapaino voi olla psykologista, oikeudellista tai taloudellista, jolloin vahvempi osapuoli saattaa päästä määräämään lopputulosta. Heikot ryhmät kuten naiset ja vähemmistöryhmät voivat jäädä suojaamatta, eikä heidän oikeuksiaan pystytä valvomaan yhtä tehokkaasti. (Ervasti 2012a, 161.)

Julkisen vallan merkityksen sekä ohjausvaikutuksen on pelätty heikkenevän vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien vuoksi. Se antaa riittelijöille mahdollisuuden välttää lainsäädännön oikeuskäytännön lopputulokset. Oikeuden tehtävänä on tarjota lakiin perustuvia ratkaisuja, johon taas sovintoratkaisun ei tarvitse kaikilta osin perustua. (Ervasti 2012a, 160–162.)

Virallisessa oikeuskäsittelyssä voidaan ottaa huomioon kolmansia osapuolia esimerkiksi todistajia ratkaisua tehtäessä. Sen sijaan sovittelun lopputulosta ohjaa pitkälti osapuolien tahto, eikä ulkopuolisia tahoja oteta huomioon. (Ervasti 2012a, 160–162.)

Sovittelun liittyviä haittoja ja ongelmia tuomarinäkökulmasta on tuotu esiin Katja Miilumäen opinnäytetyössä, jossa tuomareita on haastateltu tuomioistuinsovitte- luun liittyvistä asioista. Ongelmana tuomioistuinsovitte- lussa oli nähty muun mu- assa avustajan käyttö, jos osapuolten avustaja ei tunne sovintomenettelyä. Täl- laisessa tilanteessa avustajan käyttö saattoi vaikeuttaa sovintoon pääsyssä. Toisena ongelmana oli nähty tilanne, jossa sovittelu ei johtanut toivottuun loppu- tulokseen. Tällöin asian kokonaiskäsittelyaika pidentyi sekä kustannukset kas- voivat. Tuomarit olivat huomanneet, että joissain tilanteissa osapuolet olivat suostuneet niin kutsuttuihin huonoihin sovintoihin oikeudenkäyntikustannusten pelossa. Perheasioissa erityisesti tuomarit olivat huomanneet, että osa asiak- kaista käytti sovittelijaa terapeutina, jolloin sovittelu ei edennyt suunnitellusti. (Miilumäki 2012, 34.)

Kärjäjätuomari Päivi Saukonojan mukaan haasteita sovittelulle tuo, jos tuomari on käsitellyt asiaa niin pitkään, että hänelle on syntynyt ennakkokäsitys asiasta. Tällöin tuomarin siirtymistä sovittelijan rooliin on harkittava tarkkaan. Jos sovit- telu epäonnistuu, on asian käsittely siirrettävä toiselle tuomarille sovittelijan es- teellisyyden vuoksi. (Saukonoja 2012.)

3.4 Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovitte- lu

3.4.1 Taustat ja tavoitteet

Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovitte- lu eli Follo on tullut Suomeen kokeiluun Norjasta, jossa kokeiltiin perheystävällistä sovittelumallia. Nimi on peräisin Norjan IndreFollon–kaupungissa aloitetusta projektista 1990- luvun lopulla, jossa kokeiltiin asiantuntija-avustajan käyttämistä huoltoriitaoikeu- denkäynnissä. Suomen malli eroaa Norjan mallista siinä, että norjalaisessa me- nettelyssä asiantuntijaa käytetään oikeudenkäynnissä eikä sovittelussa. Suo- men lainsäädäntö ei antanut Follolle mahdollisuuksia toteuttaa sitä Norjan taval- la. Lainsäädäntömme vuoksi Follo toteutettiin asiantuntija-avusteisena sovitte- luna tuomioistuinsovitte- lulin säännösten mukaan. (OM 25/2013.)

Tuomioistuinsovittelu ei ole saanut kovin suurta jalansijaa perheriitosten ratkomisessa, vaikka sovittelua on pidetty hyvänä ja toimivana menetelmänä erityisesti lapsen huoltoa ja tapaamista koskeissa riidoissa. Tuomioistuinsovittelulain 5 §:ssä on tarjottu mahdollisuutta käyttää asiantuntija-avustajaa mukana sovittelussa, mutta lakia valmisteltaessa ei kuitenkaan ole tuotu esille, miten asiantuntijoiden saaminen käytännössä toteutettaisiin. Tuomioistuinsovittelulain mukaan osapuolet vastaavat asiantuntija-avustajan kuluista sekä palkkioista ja todennäköisesti juuri tämä seikka on estänyt asiantuntijan käyttöä tuomioistuinsovittelussa. (OM 25/2013.)

Euroopan unionissa on laadittu toimintasuunnitelma 2010, jonka tavoitteena on edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Oikeusministeriö asetti osana lapsiystävällistä oikeus-hanketta työryhmän selvittämään asiantuntija-avustajan käyttämistä huolto-oikeudenkäynneissä. Työryhmän mietinnöissä (OM 61/2010) ehdotettiin aluksi kaksivuotista kokeilua neljässä käräjäoikeudessa, jossa asiantuntija-avustajaa käytettäisiin huoltoriitosten sovittelussa. Kokeilu aloitettiin vuoden 2011 alussa. 1.9.2012 kokeilua laajennettiin seitsemään uuteen käräjäoikeuteen. (OM 25/2013.)

Follolle asetetut tavoitteet hallituksen esityksen (186/2013) mukaan ovat:

- Lapsen aseman parantaminen oikeudenkäynnissä
- Sovittelun käytön edistäminen konfliktinratkaisukeinona oikeudenkäyntimenettelyn nopeuttamiseksi
- Sovittelun joutuisuus ja edullisuus

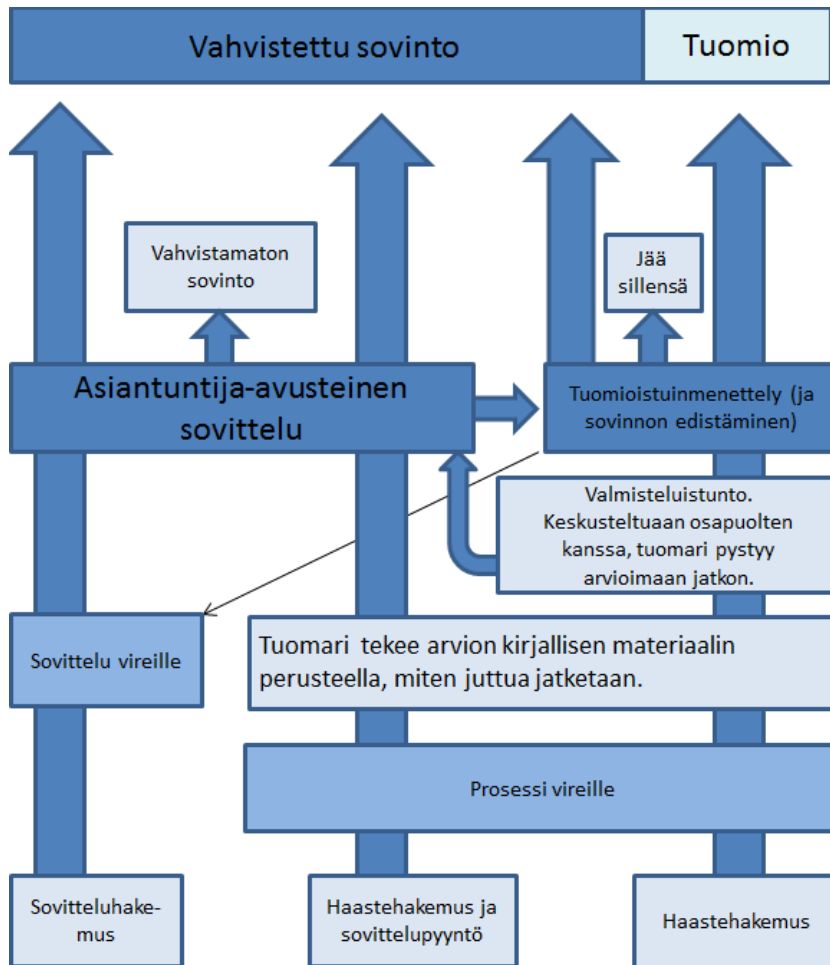
Follosta saatujen kokemusten pohjalta oikeusministeriö on laatinut luonnoksen hallituksen esitykseksi, joka on parhaillaan vireillä eduskunnassa. Esitys luonnoksessa ehdotetaan Follon vakinaistamista koko maahan keväällä 2014. Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuinsovittelulakiin lisättäisiin säännös siitä, että huoltoriitosten tuomioistuinsovittelussa asiantuntija-avustajan käyttämisen maksaisi valtio. Tämä mahdollistaisi taloudellisesta asemasta sekä asuinpaikasta riippumatta tasavertaiset palvelut vanhemmille huoltoriitosten sovittelussa. Esi-

tyksessä on ehdotettu, että asiantuntija-avustajien pätevyysvaatimuksista säädettäisiin laissa, millä pystyttäisiin turvaamaan asiantuntijapalveluiden laatu. Lisäksi esityksessä on ehdotettu, että lakiin lisättäisiin säännös, jossa huoltoriitojen sovittelun joutuisuuden varmistamiseksi sovitteluistunto tulisi järjestää viipymättä. Tällä pyritään ehkäisemään huoltoriitojen syvenemistä ja pitkittymistä. (HE 186/2013.)

3.4.2 Follo-sovittelu

Tuomarit pyrkivät aktiivisesti selvittämään asiaa ja edistämään sovintoa. Follon suurin hyöty on saada asiantuntijan apu niihin riitoihin, jossa sovinto olisi perusteltua, mutta tuomari ei ole saanut vanhempia sopimaan. (Kallatsa 2012, 21.)

Kuviossa 5 on kuvattu, miten Follo etenee tuomioistuimessa. Riitaantuneiden vanhempien on mahdollista päästä Folloon laittamalla haastehakemus, haastehakemus ja sovittelupyyntö tai pelkkä sovitteluhakemus kotikuntansa käräjäoikeuteen (Ervasti 2011, 42).

Kuvio 5. Follo-sovittelun kulku (Muunneltu Ervasti 2011, 42.)

Asian tullessa vireille tuomari voi siirtää sen suoraan kirjallisen valmistelun perusteella sovitteluun. Useasti asian piirteet ja laatu tulevat esille juuri valmisteluistunnossa ja tuomari pystyy arvioimaan jatkon vasta keskusteltuaan vanhempien kanssa. Tuomari pyrkii saamaan vanhempia sopimaan valmisteluistunnossa sovinnon siihen osaan riitaan, johon on mahdollisuus. Pyrkimys on saada kaikkiin riidan osiin sopu, mutta jos tuomari ei yrityksistään huolimatta saa osapuolia sopimaan riitaa kokonaisuudessaan, voi hän siirtää asian asiantuntija-avusteiseen huoltoriitojen tuomioistuinsovitteluun. On otettava huomioon, että kummatkin riidan osapuolet ovat halukkaita sovitteluun, eikä sovittelulle ole muita esteitä. (Kallatsa 2012, 21, 24.)

Tuomarin siirtäessä riidan asiantuntija-avusteiseen huoltoriitojen tuomioistuinsovitteluun vanhemmille varataan ajankohta sovittelulle. Vanhemmat tulevat sovitteluun, joka pidetään käräjäoikeuden sovittelusalissa, joko lakimiesavustajineen tai ilman. Tuomari ja asiantuntija-avustaja tapaavat ennen sovittelua, käyvät yhdessä asiakirjat läpi ja katsovat tärkeimmät ja erityistä huomiota vaativat kohdat. (Kallatsa 2012, 25.)

Follon prosessi voi päättyä eri tavoin. Sovittelu voi onnistua ja vanhemmat tekevät sopimuksen, joka vahvistetaan. Jos vain osa riidasta saadaan sovittua, se osa vahvistetaan ja vahvistamaton osa jatkaa tuomioistuinmenettelyyn. Vaihtoehtona on myös, että sovintoa ei vahvisteta, eikä riitaa viedä tuomioistuinmenettelyyn. (Ervasti 2011, 42.)

Taulukko 3. Tuomarin ja asiantuntija-avustajan tehtävät (OM 25/2013).

Tuomari	Asiantuntija-avustaja
<ul style="list-style-type: none"> • vastaa sovitteluprosessista • johtaa sovittelua asiantuntijan avustajissa • pitää aloituspuheenvuoron, pohjustaa sovittelun ja johtaa sovintokeskustelua • määrittelee asiantuntijan tehtävät yhteistyössä asiantuntijan kanssa • on juridiikan asiantuntija • vahvistaa sovinnon, vastaa sovinnon täsmällisyydestä ja täytäntöönpanokelpoisuudesta • vastaa, että sovinto on lapsen edun mukainen 	<ul style="list-style-type: none"> • osallistuu sovitteluun ja voi pitää oman alkupuheenvuoron • esittää vanhemmille kysymyksiä, ohjaa keskustelua ja auttaa lukkiutuneen tilanteen avaamisessa • suuntaa vanhempien ajatukset lapseen ja tuo esiin lapsen näkökulmaa • sovittaessa voi vetää erillisneuvottelija tuomarin täydentäessä • vanhempien hyväksyessä, voi keskustella lapsen kanssa ja vetää yhteispalaverin lapsen ja vanhempien kanssa • vastaa kokeilusopimusten seurannasta kotikäynnin • pyrkii havaitsemaan ja tuomaan esille sovittelun esteet • tuo esiin lapsen edun

Taulukkoon 3 on kerätty tuomarin ja asiantuntija-avustajan tärkeimmät tehtävät sovittelussa. Tuomarin tehtäviin kuuluu juridisten asioiden oikeellisuuden varmistaminen ja kokonaisuudessaan sovitteluprosessista vastaaminen. Asiantuntija-avustaja pyrkii kysymyksillään saamaan vanhempien lukkiutuneen tilanteen avatuksi ja fokusoimaan vanhemmat ajattelemaan lapsen etua ja sen kautta löytämään sovinnollisen ratkaisun riitaansa. (Kallatsa 2012, 20.)

Erityispiirteitä Follossa

Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun erityispiirteitä ovat:

- Pyrkimys ottaa lapsen näkökulma paremmin huomioon. Lasta voidaan kuulla sovittelussa hänen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. On ajateltu, että lasta koskevassa riidassa, hänen on oikeus tulla kuulluksi. (Kallatsa 2012, 27–28.)
- Nopeampi pääsy sovitteluun. Tapaamiset kestävät useamman tunnin, mutta niitä on vain noin 2-4 kertaa. (Kallatsa 2012, 25.)
- Kokeilusopimusten teko. Suurimmassa osassa sovitteluun saapuneissa tapauksissa vanhemmat ovat hiljattain eronneet ja he eivät osaa luottaa toisiinsa. Tämän takia usein sovittelussa laaditaan väliaikainen sopimus esimerkiksi tapaamisoikeudesta. Näin vanhemmat saavat mahdollisuuden kokeilla, miten sopimus arjessa toimii. Jos kokeilusopimus on ollut toimiva, todennäköistä on, että vanhemmat saavat sovittelussa ratkaisun riitaansa. (Kallatsa 2012, 29.)

3.4.3 Follon edut ja haasteet

Follon edut

Oikeusministeriö on pyytänyt hallituksen esitysluonnoksesta lausuntoja eri tahoilta ja pääosin Follon vastaanotto on ollut myönteinen. Sovittelun etuna on pidetty, että se huomioi lapsen edun paremmin kuin oikeudenkäynti sekä parantaa vanhempien välistä yhteistyötä. Moniammatillisuus sovittelutilanteessa on nähty myös positiivisena. (Aaltonen 2013, 9.)

Käräjäoikeuksissa keskimääräinen huoltoriitaoikeudenkäyntien kesto on ollut noin 8-9 kuukautta. Pisin yksittäinen vaihe on sosiaalitoimen selvityksen hankkiminen, jonka kesto on noin 6 kuukautta. Sosiaalitoimelle tehtyjen selvityspyynnöiden määrä on vähentynyt Follon loppuraportin mukaan ja näin helpottanut sosiaalitoimen työtä. (HE 186/2013; OM 25/2013.)

Follossa kokonaiskesto oli keskimäärin 1,5 kuukautta. Sovittelutilanne kesti noin kolmasosassa asioista 1-3 tuntia. Hieman yli puolet sovittelutilanteista kesti 3-6 tuntia ja noin kymmenesosassa asiaa käsiteltiin yli 6 tuntia. Sovintoratkaisuihin päästiin hyvin nopeasti ja ne ovat helpottaneet yleisesti viranomaisten työtaakkaa. (OM 25/2013.)

Kokeilussa mukana olleet tuomarit kokivat yhteistyön asiantuntijoiden kanssa hyödylliseksi. Erityisesti raskaissa sovittelutilanteissa koettiin hyväksi, että voitiin vaihtaa vetäjää kesken sovittelun. Jos jumiuduttiin tiettyyn asiaan, oli toisen helpompi jatkaa asian käsittelyä eteenpäin. (Ervasti 2013, 175–177.)

Follon haasteet

Sovittelu ei ole kaikissa riita-asioissa toimiva menettely. Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 3 § 2 momentin mukaan tuomioistuinsovittelun edellytys on, että asia soveltuu sovittelavaksi. Huoltoriidat asettavat monenlaisia vaatimuksia tuomioistuinsovittelulle ja jokainen tapaus vaatii yksilöllistä harkintaa. Asiantuntija-avustaja ei osallistu asian valmisteluun vaan sovittelun esteiden arviointi kuuluu tuomarille. (OM 25/2013, 95.)

Asiakirjojen perusteella tehty arvio riidan laadusta ja tunnistaminen sovitteluun soveltuvuudesta on erittäin hankalaa. Lakimiehen laatiman kirjelmän asiat eivät välttämättä kerro vanhempien välisistä todellisista ongelmista. Esteet havaitaan usein vasta istunnossa, jossa asiantuntija-avustaja sekä tuomari arvioivat asiaa yhdessä vanhempien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. (OM 25/2013, 95.)

Kaikki huoltoriidat eivät sovellu sovitteluun

Huoltoriita ei sovi sovitteluun, jos osapuolien keskinäinen suhde ei ole tasavertainen. Tällöin toinen osapuoli ei kykene valvomaan omaa etuaan sovintomenettelyssä. Tällaisessa tilanteessa lapsen etu saattaa vaarantua, jos toinen

vanhempi myöntyy ratkaisuihin, jotka voivat olla vastoin lapsen etua. (OM 25/2013, 96.)

Vanhempien välisen konfliktin taso vaikuttaa sovittelun onnistumiseen. Usein tuomioistuimissa käsiteltävät huoltoriidat ovat keskimääräistä vaikeampia. Kyse saattaa olla highconflict-riidoista, joita on käsitelty jo useita kertoja eri prosesseissa. Vanhempien psykososiaaliset ongelmat ovat usein mukana huoltoriidoissa. (OM 25/2013, 96.)

Patologisissa riidoissa vanhemmat harvoin pystyvät ajattelemaan asioita lapsen näkökulmasta ja sitoutuminen sovitteluun on heikkoa. Motiivina riitelyyn saattaa olla toisen vanhemman kiusaaminen tai vahingoittaminen. Tällaisten riitojen käsittely kuuluu psykiatrisen asiantuntemuksen piiriin, ei sovittelussa ratkaistaviin ongelmiin. (OM 25/2013, 96.)

Vanhempien vakavat mielenterveys- tai päihdeongelmat ovat este sovittelulle. Osapuolet harvoin pystyvät tunnistamaan tai tunnustamaan ongelmiaan, jolloin he eivät sitoudu sovitteluun. Näissä tilanteissa tärkeää on tunnistaa psykososiaalisen ongelman taso, jotta pystytään löytämään oikea keino asian ratkaisemiseksi. (OM 25/2013, 96.)

Euroopan neuvoston suosituksessa sanotaan, että väkivaltatapauksissa ei pidä ryhtyä sovitteluun. Oikeusministeriön loppuraportin mukaan mielipiteitä jakaa se, että onko sovittelu väkivaltatapauksissa sopiva menetelmä huoltoriitojen ratkaisuun. (OM 25/2013, 96.)

Huoltoriitojen sovittelussa tulee huomioida eroprosessin vaiheen merkitys. Jos eroprosessista on vasta vähän aikaa, on vanhempien vaikeampaa käsitellä asioita rationaalisesti sekä ottaa huomioon lapsen etu. (OM 25/2013, 96.)

Isien kokemuksia

Kyselyymme vastanneet isät kertoivat kokemuksistaan Follostä ja millaisessa tilanteessa heidän mielestään Folloon kannattaa lähteä. Kyselyyn vastanneista

10 /18 kertoi, että Follo soveltuu parhaiten perheriitaan, jonka osapuolet ovat tasavahvoja.

Follo-sovittelu soveltuu silloin, kun kummallakin vanhemmalla on halua sopia ja kumpikin näkisivät lapsen edun ensisijaisena asiana. Katkerana ja kostonhaluisena käyttäen lasta aseena etävanhempaa kohtaan on Folloon turha osallistua.

Follo ei sovellu jos vain toinen vanhemmista on riitainen. Follo soveltuu jos molemmat tai ei-kumpikaan vanhemmista on riitainen.

Sovittelu sopii ainoastaan niille ex-pareille joilla ei ole riita- tai toisen osapuolen manipulointia kuvioissa mukana.

Voin suositella sellaisessa tapauksessa, että tilanne on kärjistynyt niin paljon, että asiaa ei saada keskenään sovittua, mutta vanhemmat ovat valmiina keskustelemaan.

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Kyselytutkimuksen lähtökohdat

Asiantuntija-avusteisesta tuomioistuinsovittelusta on kerätty vuosien 2011–2013 ajalta kokeilussa mukana olleilta tahoilta mielipiteitä sekä parannusehdotuksia, joiden perusteella on lakimuutosta lähdetty tekemään. Huomioon on otettu viranomaistahojen mielipiteitä Follosta, jotka ovat olleet erityisen positiivisia.

Kiinnitimme huomiota, että vanhempien ja erityisesti isien näkökulmasta oli kuitenkin noussut esille myös negatiivisia kokemuksia. Toivomuksia huoltoriitojen kehittämiseksi oli syntynyt vielä ennen kuin sovittelumuoto otettaisiin koko maassa käyttöön. Tämän seurauksena päätimme ottaa yhteyttä näihin tahoihin ja lähteä tutkimaan heidän mielipiteitään ja toisaalta etsimään parannusehdotuksia Follolle.

Teimme laadullisen kyselytutkimuksen, joka sisälsi 12 kysymystä. Kysely koostui lähinnä avoimista kysymyksistä (Liite 2). Otimme yhteyttä Isät lasten asialla ry:n puheenjohtajaan Juha Järään, joka ystävällisesti auttoi meitä saamaan yhteyden Folloon osallistuneisiin henkilöihin. Kyselymme lähetettiin yhdistyksen jäsenkirjeen mukana, ja näin Folloon osallistuneet pääsivät vastaamaan sekä kertomaan kokemuksistaan. Kyselymme vastasi 19 isää. Lisäksi saimme yhden puhelinhaastattelun sekä kolme sähköpostia, joista yhteen oli kerätty kymmenen isän kokemukset. Yhteensä mielipiteitä ja kokemuksia tuli 33 kappaletta.

Huomioitava on, että puhelinhaastattelun ja sähköpostin kautta saadut mielipiteet tutkimuksen kannalta olivat erittäin hyödyllisiä, mutta niissä ei vastattu kaikkiin tutkimuksen kysymyksiin. Vastaukset olivat asiallisia ja vastaajat vaikuttivat hyvin asiaan perehtyneiltä. Taulukossa 4 on esitetty, kuinka paljon tutkimukseen tuli vastauksia ja mistä lähteistä.

Taulukko 4. Tutkimukseen saadut vastaukset.

Tutkimukseen saadut vastaukset			
	Webropol-ohjelman kautta	Puhelinhaastattelu	Sähköpostilla
Määrä kpl	19	1	13

Kysely toteutettiin Webropol-ohjelmalla. Tarkoituksemme oli ottaa yhteyttä myös muihin yhdistyksiin, jotka ovat kritisoineet Folloa. Koska tutkimuksemme sai Isät lasten asialla-yhdistykseltä niin hyvän vastaanoton, rajasimme työn koskemaan isien vastauksia.

Isien kokema tuska sekä turhautuminen riitelyyn nousivat vastauksissa esille. Huoltokiusaaminen sekä vieraannuttaminen olivat esillä vahvasti.

Pohjana pitäisi olla lakiuudistus, joka takaisi molemmille vanhemmille huoltoasioissa tasavertaisuuden sukupuolesta huolimatta ja puuttuisi mm. välittömästi ja voimakkaasti riidoissa esiintyvään huoltokiusaamiseen, jonka Suomen laki käytännössä sallii ilman sanktioita. Potentiaaliset huoltoriidat pitäisi saada käsittelyyn heti, eikä vasta kun riita on jo pitkittynyt.

Lapsen äiti halusi eristää minut vedoten kokemattomuuteen lapsen hoidosta ym. värite-tyin perustein. En ihmettele, miksi mieleltään heikommat pääsevät lehteen surmauti-siin. Toisen elämän voi saada tuntumaan helvetiltä.

4.2 Isien näkemykset eroavat viranomaistahon näkemyksistä

Sovinto ja aikainen puuttuminen

Follon tavoitteeksi on asetettu vanhempien väliseen riitaan puuttuminen riittä-vän varhaisessa vaiheessa. Tällä yritetään estää riidan paisuminen ja kroonis-tuminen. (Aaltonen 2011.)

Kysyimme haastattelussa, miten isät saivat sovinnon aikaiseksi Follossa, ja jos sovintoa ei syntynyt, mitkä tekijät olivat syitä sovittelun epäonnistumiselle. Kysymykseen vastasi 19 isää, joista 7 oli saanut sovinnon aikaiseksi. Yhdeksässä ei sovintoa syntynyt. Yhdessä sovittelu oli vielä kesken ja kahdesta vastauksesta ei selvinnyt, miten tilanne eteni.

Vastauksia tutkiessamme pohdimme sovittelun merkitystä yleisesti. Jotta sovinto on mahdollista saavuttaa, on kummankin osapuolen joustettava joistain vaatimuksistaan. Vastauksista on huomattavissa katkeruutta äitien joustamattomuudesta. Isät ovat itse joutuneet joustamaan saadakseen edes jonkinlaisen sovinnon aikaiseksi. Katkera sovinto ei johda kestävään sovintoon. Seuraavassa esimerkkejä vastauksista, joissa sovinto saatiin aikaiseksi.

Sovittelussa päädyttiin sovintoon, koska joustin tapaamisvaatimuksissani, sekä elatusmaksuasioissa. En kuitenkaan suostunut lapsen äidin yksinhuoltajuusvaatimukseen. Neljä kuukautta sovinnon saavuttamisen jälkeen lapsen äiti kuitenkin laittoi vireille yksinhuoltajuutta tavoittelevan oikeusprosessin.

Lasten äidillä ei ollut perusteita juuri mihinkään. Itse valmistauduin asianajajani kanssa huolellisesti. En provosoitunut missään vaiheessa vaan toin esiin tapahtumat ja siihen liittyvän näytön. Lasten äiti keskittyi lähinnä haukkumaan minua. Tilanne oli korni. Taitava naistuumari ja mies lastenvalvoja olivat osaavia ja saivat lasteni äidin jatkamaan neuvottelua, vaikka hän oli kaksi kertaa lopettamassa.

Saimme sovinnon aikaiseksi. Kutsuin sopimusta jo sovittelu tilanteessa "kykytyssopimukseksi". Se oli puolueellisesti valmisteltu, jossa hyvää oli se, että tapaamisille tuli säännöt, mutta silti isällä on hyvin vähän aikaa lapsille. Esim. ei ollut lasten edun mukaista, että lapset ovat kesälomalla pidempiä aikoja isänsä kanssa.

Käytännössä sovittelu onnistui käräjäoikeuden edustajan uhkailun ansiosta. Hän vetosi siihen, että jos en suostu ehtoihin, en saa tavata lapsia pitkään aikaan ja kertoi kuinka voi mennä vuosi ennen kuin asia on oikeudessa. Eli uhkailemalla Suomen huonosti toimivalla oikeusjärjestelmällä painostaminen on ok...

Tilanteissa, joissa sovintoa ei saatu aikaiseksi, tyypillisiä kommentteja oli:

Äiti kieltäytyi kaikesta neuvottelusta.

Ei tule sovintoa. Toinen osapuoli ei halua joustaa tai yritäkään sopia. Tällä menettelyllä yritetään vaan saada isät suostumaan ja nujerrettua täysin siihen, mitä äiti tahtoo ja sosiaalitoimi toki säestää tätä täysillä.

Ei sopua, koska kumpikaan ei jouta lähivanhemmuusvaatimuksessa. Tuomari jäi odottamaan meidän lopullista päätöstä exän kanssa.

Lapsen edun huomiointi

Follon yhtenä tavoitteena on lapsen aseman parantaminen. Oikeusministeriön lausuntopyynnössä hallituksen esitykseen tuli esille monelta lausunnonantajalta, että lapsen asemaa ei ole riittävästi huomioitu sovittelussa, eikä lapsen kuulemisesta ole esityksessä lausuttu mitään. Lapsen osallisuus on tärkeä ja välttämätön sekä erityisesti oli painotettu, että lasta pitää kuulla, jotta pystytään selvittämään lapsen etu. Tähän kaivattiin myös lainsäädäntöä ohjaamaan sekä varmistamaan tavoitteen täyttyminen. (Aaltonen 2013, 34.)

Kysyimme tutkimuksessa miten lapsen etu otettiin sovittelussa huomioon. Vastaaajien määrä oli 19, joista neljä vastaajaa oli sitä mieltä, että lapsen etu huomioitiin.

Mielestäni lapsen etu oli tärkein asia mikä otettiin huomioon, eli lapsen etu oli tärkein, ei äidin etu =)

Siitä puhuttiin ja yllättäen jopa todettiin lasten äidille, että etävanhemman tapaukset menevät jonkun harrastuksen tai pikku juhlien ohi. Tätä tosin ex-vaimoni ei ollut valmis hyväksymään.

Kahdeksassa vastauksessa todettiin, ettei lasten etua huomioitu mitenkään.

Ei mitenkään. Isä sai muistuttaa koko ajan jopa 15 ja 17 vuotiaiden lasten itse ilmaisemasta tahdosta. Ei otettu huomioon mitenkään, millaisissa olosuhteissa lapset todellisuudessa elivät äitinsä luona. Murrosikäisellä pojalla ei esimerkiksi omaa tilaa, vaan joutui nukkumaan lattialla olohuoneessa.

Ei millään tavoin. Pyrittiin kyllä keskustelemaan, mutta toisen terrorisoiden ei siitä tullut yhtään mitään.

Mielestäni sovittelussa ei ollut kysymys lapsen edusta, vaan äidin edusta ja mikä äidille on parasta. Mikäli lapsen etua olisi haluttu tuoda paremmin edistää, olisi asiantuntijan ja tuomarin pitänyt tuoda voimakkaammin esiin poikalapsen tarve tavata isäänsä useammin kuin mitä äiti esitti.

Muissa vastauksissa ei lapsen edun huomioimiseen otettu kantaa niin selkeästi kuin edellä, vaan vastaukset olivat vaikeasti tulkittavia. Rivien välistä pystyi lukemaan, että lasten edun huomiointiin ei oltu tyytyväisiä sovittelun aikana.

Käyttämällä sitä käsitteenä, jolla voidaan perustella subjektiivisia näkemyksiä.

Lasten etu on hyvin asenteellinen ilmaisu. Yleensä se tarkoittaa, että äiti on ainoa hyvä vanhempi.

Follon hyviä puolia

Kokemusten perusteella oltiin yleisesti tyytyväisiä siihen, että keskustelua oli enemmän. Keskustelun kautta pystyttiin saamaan osapuolet puhumaan ja tavoittelemaan sovintoa. Kahdessa vastauksessa otettiin esille sovittelun edullisuus. Yhtenä tärkeänä piirteenä on pidetty Follon nopeutta. Ainoastaan yksi vastaaja mainitsi sovittelun nopeuden hyväksi Follossa.

Esti oikeudenkäynnin.

Osapuolet pakotettiin saman pöydän ääreen. Ja että sovinto oli tavoitteena.

Sen, että siinä on hieman aikaa pohtia sitä, mikä tunnesyy on huoltajuuskiistan takana. Että vuosiin joku edes yrittää selvittää, mikä on vanhempien epäluottamuksen takana. Se on ydin jos aiotaan lopettaa huoltajuushelvetti.

Sen, että asioista puhuttiin paljon ja kunnolla. Äiti ei voinut lähteä lätkimään ovia paukutellen. Oli ikään kuin pakotettu tekemään tapaamissovinto ensimmäistä kertaa.

Neljän vastaajan mielestä Follossa ei ollut mitään hyvää. Kolme vastaajaa ei tarkemmin perustellut vastaustaan. Yksi vastaaja kommentoi:

No, ehkä se säästäisi rahaa sekä itseltä että valtiolta, mutta ei se noin toimi.

Yleisesti vastauksista nousi esille tyytyväisyys siihen, että perheasioiden sovittelua kehitetään.

Kokemuksia Follost

Kyselyssä pyysimme isiä kertomaan, minkälainen heidän Follo-kokemus oli, miten he saivat tilanteessa oman itsensä kuuluviin ja pystyivätkö he luottamaan sovittelijaan sekä asiantuntija-avustajaan. Nettikyselyyn vastasi yhteensä 19 isää.

5/19 vastanneesta oli sitä mieltä, että Follo oli hyvä kokemus. Näissä vastauksissa korostui, että sovittelija sekä asiantuntija olivat asiantuntevia ja ottivat myös isän mielipiteet huomioon.

Mitä pidemmälle edettiin, sen selvemmin asiantuntijat alkoivat nähdä exän puheitten ja 'syytösten' läpi. Ainoa taho, jossa kyseenalaistettiin toisen väittämiä eikä annettu vain puhua. Toki ei 100 %:sti sielläkään.

Sovittelija ja avustaja olivat erittäin asiantuntevia ja osaavia.

Sovittelu olisi hyvä asia, jos lapsen vanhempia kiinnostaisi sopia asioista tai edes keskustella niistä. Sovittelija ja asiantuntija olivat hyvin tehtäviensä tasalla, ehkä olisin itse toivonut enemmän kannustusta keskusteluun, mutta toki sovittelu vaatisi, että osapuolet ylipäättään kykenevät keskusteluun.

Sähköpostilla saapuneesta kymmenen isän mielipiteestä nousi esiin, että isät olivat positiivisella mielellä odottaneet mahdollisuutta osallistua sovitteluun, koska Follosta oli saatu niin positiivisia kokemuksia. Turhia ennakkoluuloja sekä vastahakoisuutta ei alussa ollut vaan enemmänkin toiveikkuutta löytää uusia mahdollisuuksia huoltajuuskiistaan ja itse sovitteluun. Myönteinen vaikutelma kuitenkin muuttui, kun monet isistä koki ennakkoluuloja sekä asenteellisuutta asiantuntija-avustajalta. Puolueettomuus nousi esille monissa vastauksissa. 13/19 vastauksissa oltiin pettyneitä Follo-kokemukseen.

Olin ainoa mies, muut 5 olivat naisia. Tämä ei ole tasa-arvoa.

Exää ei painostettu lopettamaan riidan haasto vaan minua painostettiin kompromissiin joka ei ole lasten edun mukainen vaan äidin tahdon mukainen.

En pysty luottamaan "asiantuntija" avustajaan. Ensimmäisellä kerralla perheneuvolan edustaja oli sovittelussa täysin puolueellinen. Minulla oli mukana lääkärintodistus, jonka mukaan minulla ei ole esteitä toimia olla lasten kanssa (masennus). Perheneuvolan edustaja aloitti kääntämällä tämän asian päälaelleen, että se nimenomaan on ongelma. Ex-puolisoni sai itkemällä asiansa läpi. Puolueettomuudesta ja asiantuntemuksesta ei ollut mitään merkkejä. Jäi sellainen kuva, että vierottajaa palkitaan "sovittelussa".

Aivan turha. Sovittelun sopimuksella ei ole mitään merkitystä eikä äidin tarvinnut sitä noudattaa eikä siitä hänelle lankea mitään seuraamuksia. Meni täysin usko Suomen käräjäoikeuden vahvistamiin päätöksiin.

Follon haasteet/ongelmakohdat

Kysyimme isien mielipidettä siitä, mitä tekijöitä he pitivät Follon ongelmakohtina. Vastauksia netissä saimme yhteensä 18. tähän kysymykseen. Ainoastaan yhdessä vastauksessa ei ollut mitään huonoa sanottavaa Follosta. Eniten vastauksissa korostui sovittelijoiden puolueellisuus sekä tasa-arvokysymykset.

Epätasa-arvon. Kaikki virkamiehet naisia.

Sovittelijoiden puolueellisuus. Järjestelmä on rakennettu isiä vastaan. Uhkailu pitkillä oikeudenkäyntiajoilla. Isän tunteet kielletään ja äiti saa itkuista esittämällä asiansa läpi.

Asiantuntijan sukupuolisidonnaisen asenteellisuuden. Olin toki kuullut pelottavia esimerkkejä miesten asemasta huoltajuus- ja tapaamiskeskusteluissa viranomaisten kanssa, mutta olin siitä huolimatta täysin ymmälläni asiantuntijan kommenteista ja asenteellisuudesta.

Aivan tolkuton asenteellisuus ja näkemys, että isä on aina paha, vastuunpakoilija. Toiminta ei alkuunkaan tasapuolista.

Tuomari, juristi ja sosiaalityöntekijä kaikki naisia.

Ongelmakohtina nähtiin myös sopimukset.

Jos sovittelulla ei ole mitään päätäntävaltaa tai seurantaan niin mitä hyötyä siitä on??? Kukaan ei sovittelun jälkeen seuraa miten tilanne jatkuu siitä eteenpäin.”

Sopimukseen kirjatuiden asioiden noudattamatta jättäminen, joka ei johda mihinkään. Sovittelu mahdollistaa poikkeuksellisten asioiden kirjaamisen sopimukseen, mutta mikäli vastapuoli päättää olla noudattamatta niitä, ei asialla voi tehdä mitään. Tämä tekee mielestäni koko sopimuksen aivan turhaksi.

Muutamasta vastauksesta kävi ilmi, että sovittelussa aikaa kului muiden asioiden selvittelyyn kuin itse riidan aiheeseen ja sen koettiin ongelmalliseksi.

Tästä vapaammasta keskustelusta johtuen moni asia alkoi rönsyilemään, välillä itse "ongelma" jäi vähälle käsittelylle. Vastapuolen asiallinen käytös ja asenne oli melko huono, tähän ei juurikaan puututtu. Kärjäjäistunnossa sellaisesta olisi huomautettu ja olisi palattu itse aiheeseen.

Asiaan kuulumattomien aiheiden jatkuva vellominen keskustelussa. Tuomarin pitäisi puuttua tiukasti aiheisiin, joilla ei ole mitään tekemistä lapsen edun kanssa, jos ne esim. kuuluvat päättyneeseen parisuhteeseen ja siinä koettuihin pettymyksen tunteisiin.

Ongelmana pidettiin myös sovittelun epäonnistumista, jolloin aikaa meni hukkaan. Tehokkaampi keino olisi ollut perinteinen oikeudenkäynti suoraan, joka olisi tuonut myös rahallista säästöä. Esille nousi myös vanhemman kiusaaminen sekä tahallinen asioiden pitkittäminen.

Follo ei ratkaise mitään, mikäli vastapuolella ei ole halua sopuun. Kolme kertaa kunnallisella sovittelijalla, kaksi kertaa Follossa ja lopputuloksena neljän kuukauden sovinnon jälkeen kärjäjäoikeus, olosuhdeselvitykset yms. Follo on ajan ja resurssien hukkaa ja omalta kohdalta olisi kaikista parasta jos olisimme menneet oikeuteen heti eron jälkeen. Asian käsittely on nyt kestänyt kaksi vuotta ja ainakin vuosi vielä odotettavissa.

Muita esiin nousseita asioita

Follo ajatuksena on hyvä, mutta se ei mitenkään sovi ns. huoltajuustilanteisiin, jossa toinen vanhempi pyrkii tuhoamaan lasten ja vanhemman välit. Ihan luotin asiantuntijoihin, mutta jos follostä haluttaisiin tuloksellisesti järkevä neuvotteluvoima, niin siitä pitäisi ehdottomasti tulla raportti oikeudelle tai ainakin kuulluksi oikeudessa nämä asiantuntijat. Sillä Suomessa ei taideta ymmärtää, että yhä enemmän on näitä vieraannuttajia vanhempia, jotka kaikin tavoin pyrkivät rikkoamaan lapsen ja vanhemman välit. Silloin tämänlainen pehmo sovittelu ei toimi.

Lausuntopyyntöissä nousi esille tarve yleisesti kehittää myös muita eropalveluja, jotka ovat tällä hetkellä hajallaan sekä riittämättömiä. Huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun tulisi olla viimesijainen vaihtoehto ja itsessään se ei ole riittävä keino vanhempien ristiriitojen ratkaisemiseen. Katsottiin tärkeäksi, että huoltoriitojen sovittelussa ensisijaisesti käytettäisiin kunnan lastenvalvojan sopimuspalveluita sekä perheasian sovittelua. (Aaltonen 2013, 10.)

Puhelinhaastattelun kautta ilmeni, että juuri ajalla on ratkaiseva merkitys huoltoriidassa. Sovitteluun on päästävää nopeammin ennen kuin ehditään sopeutua tiettyyn tilanteeseen, ennen kuin riita ehtii kärjistyä, tuottaa uusia riidan aiheita ja eristää lapsi tapaavalta vanhemmaltaan. Sama asia toistui myös netissä kyselyymme vastanneilta.

Sovitteluhaluttomalle vanhemmalle sovittelu on vain keino ostaa aikaa tilanteen pitkittämiseksi. Lapsen tapaamiset eivät edisty kuukausiin sillä aikaa, kun odotellaan sovittelua ja sen jälkeen, kun todetaan, ettei sovitteluedellytyksiä ole ryhdyttään odottamaan uutta oikeudenkäyntiä.

Nopeampi puuttuminen, itsellä mennyt 2 vuotta.

Uutena näkökantana vastauksista nousi esille sovittelijoiden ja asiantuntijaavustajien sukupolvi. He eivät näe isää ja äitiä tasavertaisina kasvattajina ja vanhempina.

Siihen hommaan tarvitaan nuoria joiden ajatusmaailmassa äiti ja isä ovat yhtä tärkeitä!!! Mikään ei muutu ennen sitä.

Pinttyneet ajattelumallit äidin kaikkivoipaisuudesta.

Aivan tolkuton asenteellisuus ja näkemys, että isä on aina paha, vastuunpakoilija.

Isät ovat nykyään tasavertaisia huoltajia. Tämä asia ei ollut millään tavalla tapetilla.

Toisen vanhemman harjoittaessa huoltokiusaamista kiusattu vanhempi yrittää epätoivoisesti saada apua tilanteeseensa. Vastauksissa tuli esille, että viranomaistaho on välinpitämätön kiusattua vanhempaa kohtaan. Tietoja evätään tapaajavanhemmalta ja hänen äänensä ei tule kuulluksi. Hänen lausuntojaan ei kirjata muistiin, jolloin missään ei näy, että hän on yrittänyt vaikuttaa lapsensa asioihin.

Helsingin perheterapiassa aivan aluksi uhkailtiin lasten huostaanotolla minua, jotta en toisi ex puolison-naisen perheväkivaltaa esille. Joten tugin suuni... Vieraannuttaminen alkoi välittömästi. En saanut keneltäkään asiaan osallistuneelta viranomaiselta mitään apua. Olen yrittänyt hakea laajasti apua, neuvola, päiväkotii, esikoulu, terveydenhuolto, kouluterveydenhuolto, opettajat, lapsiasiavaltuutettu (erosi jo), Etene -turhaan. Minnekään ei ole kirjattu rajua kiusaamista, ei siis jälkiä ex:n kiusaamisesta. En voi siis saada mistään apua. Tuskin jaksan enää kauempaa...

Apua en ole saanut. Olen jättänyt kirjallisia papereita päiväkotiiin, terveydenhuoltoon, sos.toimeen. Puhunut asiasta. Mitään ei kyllä kirjata ylös. Tällöin en voi saada apua. Jos tapahtuu jotakin, ei taustaa ja syytä tiedetä. Kaiken alku on lastensuojelulla uhkailu - se tukkii suun tehokkaasti, jos haluat vielä joskus nähdä lapsiasi!! Eli pelolla ohjataan ihmisten käyttäytymistä. Se on jatkunut näihin päiviin asti. Apua kiusaamiseen ei saa!!

Kestävä sovinto

Follolla pyritään kestävään sovintoon, joka tyydyttää molempia osapuolia (OM 25/2013). Haastattelussa tiedustelimme, miten isien sovintosopimukset ovat pitäneet ja onko soviteltavaa asiaa käsitelty uudelleen jossain sovittelussa tai oikeudessa. Vastajista neljä ilmoitti, että sopimus on pitänyt. Osassa vastauksista oli havaittavissa kuitenkin epävarmuutta sovinnon pysymiselle.

Alkoi kuukausi sitten, aika näyttää?

On pitänyt toistaiseksi.

On pitänyt. Tosin lasteni äiti harjoittaa harmaan alueen kiusaamista.

Viisi vastanneista totesi, ettei sovinto ole pitänyt. Syynä tähän oli vastapuolen sopimusrikkomukset. Näissä tilanteissa oli joko vireillä tai ollut vireillä oikeusjuttu tuomioistuimessa.

Vastapuoli rikkonut jokaista kohtaa. Seuraava tapaaminen huhtikuussa.

Äiti valitti välittömästi hoviin tuoreesta sopimuksesta. Jatkoj kuin sopimusta ei olikkaan. Puoli vuotta myöhemmin sain täytäntöönpanon ja 2000 € uhkasakon äidille. Hovin päätös tulematta. Äiti fuskaa edelleen mm. tapaamisen kellon ajoissa.

Lopuissa vastauksia 10/19 ei sovintoa Follossa saatu aikaiseksi. Monilla on takana useita oikeudenkäyntejä. Käräjäoikeudessa riitaa oli käsitelty vastaajista viisi ja hovioikeus oli antanut omat ratkaisunsa neljässä tapauksessa.

Ei sovintoa => ei pitämistä. Oikeudenkäyntejä ollut useita.

Follossa asiaa ei saatu sovittua joten asia käsiteltiin käräjäoikeudessa ja sen jälkeen vielä hovioikeudessa. Lähihuoltajuuden siirron ja yksinhuoltajuuden jälkeen asiat ovat menneet paremmin ja poika on tavannut molempia vanhempiaan.

Ei sopimukset pidä vaikka olisi hovin päätös, äidin vaan kun ei tarvitse mitään päätöksiä noudattaa. Nytkin haetaan selvälle täytäntöönpano asialle täytäntöönpanoa, sitäkin on nyt käsitelty yli puoli vuotta ja kenen kustannuksella lasten.

Jos selkeä uhkasakko päätös annettu ja näyttöä on ettei noudata päätöstä, mitä tuota enää moneen kertaan istumaan, ensin on valmisteleva istunto 3-4kk päästä, sitten lopullinen ...ehkä ..istunto puolen vuoden päästä. HERÄTKÄÄ ...ei tällä tavalla muuta kuin tuhlataan yhteiskunnan rahoja ja lihotetaan tuomareiden ja lakimiesten kukkaroita.

4.3 Kehittämisehdotuksia perheasioiden sovitteluun

Viimeisenä kysymyksenä tutkimuksessa oli, miten isät kehittäisivät Folloa. Oikeusministeriön lausuntotiivistelmässä Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu (OM 43/2013, 7) Follon kehittämiskohteiksi on listattu:

- määräaika sovittelun järjestämiselle
- sovittelun joutuisuus
- eropalvelujen kehittäminen kokonaisuutena
- asiantuntija-avustajan pätevyysvaatimukset
- asiantuntija-avustajan maksuttomuus
- lapsen asema ja kuuleminen
- menettelyn toteutuksen seuranta

Tutkimukseen saaduista kehitysehdotuksista nousi esille sovittelun pakollisuus tai velvollisuus osallistua sovitteluun.

Mielestäni sovitteluun pitäisi pystyä velvoittamaan jotta kaikkia riitoja ei tarvitsisi käsitellä oikeusistuimissa. Lisäksi sovittelujen pitäisi edetä hyvin ripeästi ennen kuin lapsi tottuu johonkin poikkeavaan tilanteeseen eikä esimerkiksi näe toista vanhempaansa lainkaan.

Follosta puuttuu pakkosovittelu, joka on Norjassa jossa järjestelmä on kehitetty. Tämä johtaa siihen, että ne jotka joutuvat lähivanhempien alistamiksi eivät saa Follosta apua. Ne jotka eivät joudu, eivät Folloa edes tarvitse.

Huoltokiusaaminen ja vieraannuttaminen nousivat yhdeksi kehitysalueeksi.

Pohjana pitäisi olla lakiuudistus, joka takaisi molemmille vanhemmille huoltoasioissa tasavertaisuuden sukupuolesta huolimatta ja puuttuisi mm. välittömästi ja voimakkaasti riidoissa esiintyvään huoltokiusaamiseen, jonka suomen laki käytännössä sallii ilman sanktioita. Potentiaaliset huoltoriidat pitäisi saada käsittelyyn heti, eikä vasta kun riita on jo pitkittynyt.

Jotta saa lähivanhemmuuden ja/tai avioeron, tulee olla laissa pakolliseksi säädetty sovittelu jota jatketaan niin kauan kun vanhemmat ovat löytäneet todellisen luottamuksen toisiinsa kasvattajina ja paperilla sopineet kaikista lapsiin liittyvistä asioista. Tämä pakkosovittelumalli on käytössä USA:ssa monissa osavaltioissa. Tärkeintä on viranomaisten välitön puuttuminen ja lasten vieminen isän luo jos äiti estää tapaamisia. Päätös tapaamisoikeudesta täytyy tulla 2 viikossa, nyt menee vuosi. Siinä ajassa ehtii vanhempien välit tulehtua, tulee kauheita valheita lastensuojeluilmoituksiin ja lapsi ehditään saada vieraannutettua isästä.

Laki jolla ennalta ehkäistään lasten vieraannuttaminen toisesta aikuisesta.

Sukupuolikiintiöön ja asiantuntija-avustajien koulutukseen pitäisi kiinnittää erityistä huomiota.

Sukupuolikiintiöt virkamiehille.

Follon toimimattomuus johtuu kaikella todennäköisyydellä siitä, ettei Suomessa yleensä löydy tarpeeksi pätevää ja puolueetonta tahoa toimimaan psykologista asiantuntemusta ja herkkyyttä vaativassa huoltajuusasioiden sovittelu yms. tehtävissä. Follon sijaan olisi ennen kaikkea keskityttävä psykologista toimijoiden tehokkaaseen tasa-arvokoulutukseen ja yleensä koulutukseen.

Lastenvalvojille tietoutta enemmän ja isien oikeudet helpommiksi. Äideiltä sane-luoikeus pois. Ei voi olla, että kaikki nostaa kätet pystyyn, jos äiti haluaa vieraannuttaa. Vieraannuttaminen laittomaksi.

Kehittämisehdotuksia asiantuntija-avustajan koulutukseen on kaivattu, mutta saaduissa vastauksissa kritisoiitiin myös tuomarin kokemusta huoltoriitojen so-vittelijana.

Perheoikeus, jossa olisi tasapuolinen kohtelu. Tuomarit ja lakiosaaminen nimenomaan perheasioista. Vaadittaisiin, että lasten huollosta ja elatuksesta on sopimus ennenkuin avioero myönnetään. Lastenvalvonnalle myös tasapuolisuutta ja isän näkökantojen huomioonottamista, yleensä sen huomioimista, että lapsella on isä.

Isät lasten asialla ry antoi lausuntoesityksen hallituksen esityksestä, jossa lähtökohtaisesti sovittelua pidettiin hyvänä tapana ratkoa huoltoriitoja. Lausunnotsa todettiin, että yhdistyksen jäsenillä oli huonoja kokemuksia sovittelukokeilusta. He toivovat, ettei sovittelumenettelyä oteta käyttöön koko maassa ennen kuin on tehty laaja sekä riippumaton tutkimus, jossa vertaillaan muiden maiden käytössä olevia sovittelumenettelyitä. (Aaltonen 2013, 9.)

Lapsen edun huomioiminen sovittelussa on yksi Folloin pääominaisuuksista. Kehitysehdotuksista nousi esille, että olisi tarve tutkia erolasten hyvinvointia tarkemmin. Tarvitaan myös seurantaa sille, millaisia sopimuksia sovittelussa tehdään sekä miten ne toteutuvat.

Follo malli perustaa sovittelun tapaajavanhemman tukemiseen, tämä johtaa suoraan minimoituihin tapaamisiin ja väärään asetelmaan joka heikentää selvästi lapsen hyvinvointia ja elämän laatua. Olisi todella hienoa, jos Suomessa saataisiin aikaan puolueeton riittävän laaja tutkimus erolasten hyvinvoinnista.

Follosta puuttuu takaisin kytkentä, he eivät ole selvittäneet eivätkä tule selvittämään, mitä oikeasti sovittelun jälkeen tulee tapahtumaan.
-> millainen sopimus on tehty = ei tiedetä
-> miten sopimus, eli tapaamiset on toteutunut = ei tiedetä.

Suomesta puuttuu ajantasainen tutkittu riittävällä otoksella tehty tieto kuinka lapsen todellisuudessa tapaavat vanhempiaan eron jälkeen.

Kaikkiaan 33:sta vastaajasta Folloa kannatti 2 vastaajaa.

Follo-sovittelun jatkamista ja kehittämistä kannatan, varmasti moni saa sen avulla apua ja tukea. Follo prosessi on kevyempi kuin käräjäistunto.

Lisää Follo mahdollisuuksia eri puolelle Suomea.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme sai alkunsa keväällä 2013, jolloin teimme yhdessä raportin kaupallisten riitojen sovittelusta. Yhteistyömme sujui hyvin ja opettajamme innostamana pohdimme vaihtoehtoa lähteä työstämään opinnäytetyötä yhdessä. Sovittelu oli aiheena mielenkiintoinen ja ajankohtainen.

Mietimme pitkään millaisesta näkökulmasta lähdemme työtä tekemään. Ensi-vaikutelma Follostä oli hyvin positiivinen oikeusministeriön lausuntojen, aiheesta tehtyjen opinnäytetöiden sekä erilaisten artikkeleiden vuoksi. Tuli tunne, voiko Follo olla niin hyvä kuin sanotaan ja tulemmeko löytämään siitä mitään uutta. Kun perehdyimme perheasioiden sovitteluun paremmin, löysimme kuitenkin myös kritiikkiä niin Follostä kuin perheasioiden sovittelusta yleisesti. Tästä saimme ajatuksen tutkia Folloa kriittisestä näkökulmasta. Ei voida väittää, että Follo ei olisi hyvä, mutta millä keinoin siitä saataisiin parempi. Onko se todella niin hyvä kuin sanotaan?

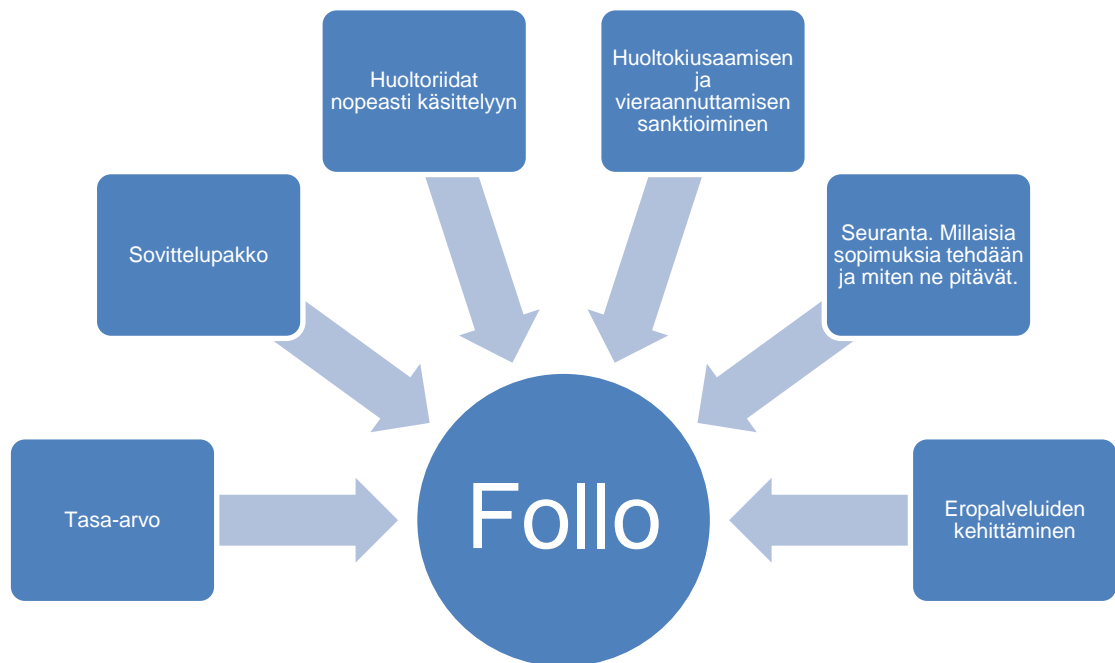
Kyselytutkimukseen vastaajat ovat Isät lasten asiassa ry:n jäseniä. Vastaukset olivat asiallisia sekä informatiivisia ja lähes kaikista vastauksista nousi esiin isien kiinnostus sekä tietämys huoltoriitojen sovittelusta. Kun pohditaan haastattelututkimuksen yleistettävyyttä, pitää ottaa huomioon, että Isät lasten asiassa yhdistykseen kuuluvat ja kyselymme vastanneet ovat kuitenkin suhteellisen pieni määrä Folloon osallistuneita. Järjestö ajaa isien etuja, jotka ovat kokeneet vääryyttä. Tutkimuksemme perusteella ei voi ottaa kantaa siihen, miten tulokset muuttuisivat, jos kysely tehtäisiin laajemmalle ryhmälle.

Työmme on herättänyt yleisesti kiinnostusta sekä ajatuksia lähipiirissämme. Saimme palautetta, että aiheemme on yhteiskunnallisesti merkittävä, ajankohtainen ja koskettaa monia ihmisiä. Suomessa avioerojen määrä vuosittain on noin 13000–14000 sekä useita avoliittoja päättyy eroon (OM 25/2013, 14). Keskusteluissamme nousi esiin, ei pelkästään vanhempien ja lasten roolit erotilanteessa, vaan myös isovanhempien rooli lapsen elämässä eron jälkeen. Erityi-

sesti huoli siitä, miten ero vaikuttaa isovanhempien ja lasten tapaamisiin sekä elämään.

Kehitysehdotukset

Työn tavoitteena oli tuoda esille isien kokemuksia ja saada heidän mielipiteensä kuuluviin. Näiden kokemusten ja näkemysten pohjalta havaitsimme mielenkiintoisia asioita, joilla Folloa voisi kehittää. Folloa on pidetty hyvänä edistysaskeleena perheasioiden sovittelulle eivätkä kritiikkiä antaneet tahot ole sitä täysin tyrmänneet. Kehitysideoita ja -kohteita on kuitenkin löytynyt. Kuvioon 6 olemme koonneet tutkimuksemme myötä esiin nousseita kehitysehdotuksia.

Kuvio 6. Kehitysehdotuksia Folloon

Puolueettomuus, sukupuolijakauma ja tasa-arvoisuuden huomiointi ovat asioita, joihin tulee kiinnittää huomiota sovittelussa. Monen isän vastauksesta nousi esille miesten puuttuminen sovittelusta niin tuomareina kuin asiantuntijoina. Miessakit ry ja Lapsiasiavaltuutettu korostavat sukupuolinäkökulmaa oikeusministeriön lausuntotiivistelmässä. Nykyään vanhemmat ovat usein tasavertaisia

kasvattajia ja molemmat osallistuvat lapsen hoitoon kokonaisvaltaisesti. Aikaisempi käsitys äidistä lapsen hoitajana ja isästä perheen elättäjänä on vanhentunut. Vanhentuneet asenteet asettavat vanhemmat keskenään eriarvoiseen asemaan. Nykyään roolit ovat muuttuneet ja halutaan tasavertaista kohtelua. Tasa-arvoisuutta pystyttäisiin parantamaan, jos työpareina toimisi mies ja nainen. Näin sukupuolten näkemyserot riita-asioissa tulisivat esille. Myös eron jälkeen lapsella on vanhemmat, joilla tulisi olla yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet. Vaikka erotaan puolisoista, ei kuitenkaan erota lapsesta.

Isien mielestä onnistunutta sovittelussa on, että riitaantuneet osapuolet saadaan keskustelemaan saman pöydän ääreen. Usean vastaajan tapauksessa oli tilanne, että hän oli pyrkinyt keskustelemaan toisen osapuolen kanssa huoltoon ja tapaamiseen liittyvistä asioista, mutta tämä ei ollut koskaan saapunut sovittuihin tapaamisiin. Sovittelu on vapaaehtoista, mutta vastaajien mielestä se on liian pehmeä menettely. Tarkoituksenmukaista olisi, että toisen vanhemman vaatiessa olisi molempien vanhempien velvollisuus osallistua kunnan sovitteluun. Riidasta tulee vaikea sekä pitkittynyt, jos ensimmäinen varsinainen kontakti toiseen osapuoleen on vasta oikeudessa. Tämän takia niin sanottu pakosovittelu edellä mainitussa tilanteessa voisi olla hyvä vaihtoehto, jolloin myös viranomaistahot saisivat vanhempien tilanteesta laajemmin informaatiota riitaisuuksien jatkuessa.

Kyselyyn vastanneet isät olivat tyytyväisiä, että Follon yksi tavoite on joutuisuus. Vastauksissa korostui, että ajalla on suuri merkitys. Follo on nopeampi kuin tuomioistuinkäsittely, mutta vastauksista kävi ilmi, että sovitteluun pitäisi päästä vieläkin nopeammin. Vaarana on huoltokiusaaminen ja toisen vanhemman vieraannuttaminen lapsesta, jos riitaisa tilanne pitkittyy. Tällöin myös lapsi ehtii tottua tilanteeseen, jos hän ei näe toista vanhempaansa pitkään aikaan.

Vieraannuttamisella tarkoitetaan keinoja, joilla lapsi vieraannutetaan tapaaja-vanhemmasta. Käytännössä lapselle kerrotaan valheita sekä syötetään vääriä mielikuvia toisesta vanhemmasta. Joissain tapauksissa toisesta vanhemmasta tehdään perättömiä lastensuojeluilmoituksia, minkä jälkeen tilanne niin viranomaisten kuin vanhemman kohdalla on hankala. Viranomaisten on erittäin vai-

kea selvittää totuutta, ja haastetta lisäävät myös todelliset uhkatapaukset. (Räsänen, 2013.) Vieraannuttamisen sekä huoltokiusaamisen tunnistaminen on erittäin tärkeää ja vaatii asiantuntijoiden tehokasta koulutusta herkkyyttä vaativiin huoltoriitojen käsittelyihin. Huoltokiusaamiseen tulisi löytää keinoja, joilla tilanne estetään. Huoltokiusaamisen ja vieraannuttamisen sanktioiminen nousi monen isän vastauksessa esille. Isät lasten asialla ovat ajaneet asiaa, että Suomen lainsäädäntöön kirjattaisiin vanhempien oikeus tavata lastaan, ellei vanhemmuudessa ole selkeästi jotain puutteita. (ILA, 2012.)

Monissa isien vastauksissa korostui tarve sovittelussa syntyneiden sopimusten seurannalle sekä sopimusrikkomuksiin puuttumiseen nopeasti. Uhkasakko voidaan näissä tilanteissa antaa sopimusta rikkoneelle vanhemmalle, mutta käytännössä se tarkoittaa asian riitauttamista, rikkomuksen todistamista, uhkasakon hakua rikkomuksen varalle sekä rikkomuksen jälkeen uhkasakon maksunhakua. Tämä on todella pitkä ja monimutkainen prosessi ja erityisesti, jos kyse on vieraannuttamisesta, ei lapsi välttämättä tapaa toista vanhempaa lainkaan tänä aikana. Tarkoituksenmukaista olisi saada mahdollisimman tehokkaat sanktiot ja nopeat ratkaisut tällaisiin ongelmatilanteisiin. Sanktiot pitäisi kirjata lakiin, tai uhkasakon hakemusprosessille pitäisi antaa aikaraja. Esimerkiksi kaksi viikkoa siitä, kun asia on riitautettu, uhkasakko olisi mahdollista laittaa maksunhakuun.

Vastauksissa nostettiin esille, että mahdollisimman nopea puuttuminen sosiaalitoimen puolelta huoltoriitaan olisi suotavaa. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että jokaisella kaupungilla ja kunnalla täytyisi olla mahdollisuus tarjota eropalveluita niitä haluaville ja tarvitseville. Tällä hetkellä viranomaistahon puolesta myönnetään, että eropalveluiden saaminen on hankalaa ja se ei toteudu koko maassa samanvertaisesti. Varhainen puuttuminen ja eropalveluiden kehittäminen kokonaisuutena vähentäisi huoltoriitojen paisumista ja viemistä tuomioistuinkäsittelyyn. Isien kokemusten mukaan heidän ottaessa yhteyttä eri sosiaalitoimen tahoihin saadaksean tukea huoltokiusaamiseen, heidän asioitaan ei ole kirjattu muistiin. Käytännössä kirjaamattomat asiat eivät ole olemassa olevia asioita. Sosiaalitoimen eri toimijoiden kuten neuvolan, koulun, ja perheterapeuttien välil-

lä täytyisi tiedon kulkea ajantasaisesti. Näin pystytään kartoittamaan paremmin perheen tilanne ja puuttumaan riittävän varhain ongelmakohtiin.

Muita ehdotuksia

Isät eivät vastauksissaan olleet luottavaisin mielin siinä, että Folloa olisi verrattu huolellisesti myös muihin maiden vaihtoehtoisiin sovittelumenettelyihin. Vertailtavaksi pitäisi ottaa muita sovittelumalleja kuten USA:ssa tietyissä osavaltioissa oleva pakkosovittelumalli. Pakkosovittelussa riitelevät vanhemmat eivät saisi joko avioeroa tai kummallekaan ei annettaisi lähivanhemmuutta ennen kuin huoltoriita olisi saatu sovittelua. Tällöin riita saataisiin sovitteluun nopeasti eikä vanhempien riitely ehtisi vaikuttaa vahingollisesti lapseen.

Lapsen edun mukainen ajattelu Follossa kirvoitti ehdotuksen puolueettoman tahon tekemästä tutkimuksesta erovanhempien lapsien hyvinvoinnista vuoroasumisessa eli lapsi asuu saman verran niin äidillään kuin isällään. Centre for Health Equity Studies Ruotsissa on tehnyt tutkimusta erolasten vuoroasumisesta, johon on osallistunut 170000 erolasta. Projekti kulkee nimellä Elvis-projektet. Jos Suomessa tehtäisiin samantapainen tutkimus, sen kautta saataisiin tietoa, miten lapset voivat vanhempien eron jälkeen sekä saataisiin informaatiota, miten vuoroasuminen vaikuttaa lapseen. Tällä hetkellä yleistä on, että vanhempien erotilanteessa toisesta vanhemmasta tulee lähivanhempi ja toisesta tapaja-vanhempi. Lapsen edunmukaista olisi molempien vanhempien tasavertainen läsnäolo.

Kiinnitimme huomiota, että Webropol-kyselymme vastanneista 8/18 oli ollut Follossa useampaan kertaan. Kuusi vastaajista oli osallistunut sovitteluun kaksi kertaa ja kaksi vastaajista jopa kolme kertaa. Follon tarkoituksena on olla viimesijainen vaihtoehto ennen tuomioistuinmenettelyä. Ja jos sovintoa ei saada aikaiseksi, päätty asia oikeuden ratkaistavaksi. Näissä tapauksissa korostuu sovittelijan ja asiantuntija-avustajan ammattitaito. Jollei sovintoa saada aikaiseksi, miksi yrittää sovittaa asiaa uudemman kerran? Onko tarkoituksen mukaista, että Folloon osallistutaan monta kertaa?

Loppusanat

Työn tekeminen on ollut antoisaa ja herättänyt monenlaisia ajatuksia. Perheasioiden sovittelun kehittäminen on niin yhteiskunnallisesti kuin yksilötasolla erittäin tärkeää. Vastaajien keskuudesta nousi aidosti huoli oman lapsen menettämisestä eron seurauksena sekä tuska, jota eroperheet ovat joutuneet kokemaan taistellessa oikeuksistaan. Eivätkä tilanteesta kärsi vanhemmat ja lapset, vaan myös isovanhemmat, muut sukulaiset ja ystävät. Ero- sekä riitatilanteet koskettavat monia, vaikka ulospäin se näyttäytyy lähinnä kahden eroavan vanhemman riidalta. Huoltoriidat ovat isoja asioita ja vaativat erityisen herkkää lähestymistapaa.

Follo on otettu sovittelumenettelynä positiivisesti vastaan, ja on hyvä, että perheriitojen sovittelua on lähdetty kehittämään sekä huomattu tämän hetkiset riittämättömät palvelut huoltoriitojen sovittelussa. Kuitenkin ongelma sekä kehityskohteita on löydettävissä, minkä myös tutkimuksemme osoittaa. Jatkotutkimuksia ajatellen, olisi hyvä kartoittaa laajemmin molempien vanhempien ajatuksia Follostä. Tärkeää olisi seurata pitkällä tähtäimellä, onko sovittelussa saavutettua sovintoa noudatettu sekä miten lapset ovat kokeneet sovittelun.

Haluamme kiittää Isät lasten asiassa ry:n puheenjohtajaa Juha Järää ja kyselyyn vastanneita isiä kokemustensa jakamisesta. Vastaukset olivat erittäin asiallisia, ja pystyimme hyödyntämään tutkimustulosten analysoinnissa kaikkien vastaajien kokemukset. Follo on tehty perheriitojen selvittämistä varten. On ollut tärkeää saada mahdollisimman monen Follossa olleen ääni kuuluville.

Erään isän sanoin:

Lasten asioissa ei tarvitse kuin yrittää siirtää itsensä lapsen asemaan ja yrittää ajatella heidän kantilta perusasiat. Lapselle maailman tärkein asia on isä ja äiti, siitä kukaan ei pääse mihinkään.

LÄHTEET

Virallislähteet

Avoliittolaki 13.6.1929/234.

HE 96/1995. Hallituksen esitys Eduskunnalle lainsäädännöksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanon uudistamisesta.

HE 114/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 284/2010 Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa sekä laeiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n ja velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n muuttamisesta.

HE 186/2013. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain, riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 5 ja 10 §:n sekä sosiaalihuoltolain 17 §:n muuttamisesta.

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 16.8.1996/619.

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 29.4.2011/394. (Tuomioistuinsovittelulaki).

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Muut

Aaltonen, A-K. 2009. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki: Edita.

Aaltonen, A-K. 2011. Lasten huoltoriitojen sovittelukokeilu lähtenyt hyvin käyntiin tuomioistuimissa. Oikeuslaitos. Viitattu 12.11.2013. <http://www.oikeus.fi/55281.htm>.

Aaltonen, A-K. 2013. Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu, Lausuntotiivistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja 43/2013. Oikeusministeriö. Viitattu 2.1.2014. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1380265408779/Files/OMML_2013_43_Follo_Lausuntotiiv_40s.pdf.

Auvinen, M. 2006. Huoltoriidat tuomioistuimissa: sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Helsinki: Gummerus.

Aula, M. 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena. Lapsiasiavaltuutettu. Viitattu 14.1.2014. <http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1569121>.

Avomaa, P. 2008. Eroajan ABC. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

- Engström, A. 2013. Perheasioiden sovittelu. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 6.2.2014. <https://www.sosiaaliporssi.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/erotilanne/perheasioidensovittelu/>.
- Ervasti, K. 2001. Pohjonen, S.(toim.) Sovittelu ja muut vaihtoehdotiset konfliktinratkaisumenetelmät. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy.
- Ervasti, K. 2011. Tuomioistuinsovittelu Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 256. Helsinki.
- Ervasti, K. 2012a. Laki, konflikti, tuomio – Oikeus yhteiskunnallisena ilmiönä. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Ervasti, K. 2012b. Tuomioistuinsovittelu. Käytännön opas. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Ervasti, K. 2013. Uusi tuomioistuinsovittelulaki. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Flinck, A. 2013. Rakennamme sovintoa, opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Tampere: Juvenes Print–Suomen Yliopistopaino Oy.
- Hakunti-Niemelä, P. 2008. Lapsen etu huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa täytäntöönpanossa. Opinnäytetyö. Liiketalous, juridiikka. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 1.3.2014. http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/1235/Hakunti-Niemela_Piia.pdf.pdf?sequence=1.
- Henriksson, A-M. 2012. KK 494/2012 vp. Ministerin vastaus. Lapsen vieraannuttaminen etävanhemmastaan avioerotilanteessa. [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\$%7bAPPL%7d=utpkk&\\$%7bBASE%7d=faktatpkk&\\$%7bTHWIDS%7d=0.30/1393662390_105739&\\$%7bTRIPPIFE%7d=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?$%7bAPPL%7d=utpkk&$%7bBASE%7d=faktatpkk&$%7bTHWIDS%7d=0.30/1393662390_105739&$%7bTRIPPIFE%7d=PDF.pdf).
- ILA 2012. Tavoitteet. Isät lasten asialla ry. Viitattu 19.2.2014. <http://www.xn--istlastenasialla-wnb.fi/tavoitteet/>.
- Kallatsa, N. 2012. Asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu. Case: Espoon kärjäoikeus. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma, oikeudellinen asiantuntijuus. Hyvinkää: Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu 18.2.2013. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/44386/Kallatsa_Nora.pdf?sequence=1.
- Koulu, R. 2006. Kaupallisten riitojen sovittelu. University of Helsinki Conflict Management Institute julkaisuja. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Mahkonen, S. 2008. Perhesovittelu. Selvitys avioliittolaissa 1987 säädetystä perheasioiden sovittelusta lähtökohtana lapsen aseman turvaaminen vanhempien erossa. Lastensuojelun Keskusliiton Neuvo-projekti. Viitattu 6.2.2014. http://www.lskl.fi/files/297/Perheasioiden_sovittelu_Sami_Mahkonen.pdf.
- MLL 2014. Lapsen huolto ja tapaamisoikeus. Viitattu 1.3.2014. http://vanhemmat.mll.fi/yhteiskunnan_tuki_perheille/perhe_ja_huoltajuus.php
- Miilumäki, K. 2012. Tuomioistuinsovittelu. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Vaasa: Vaasan ammattikorkeakoulu. Viitattu 16.11.2013. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/46417/Miilumaki_Katja.pdf?sequence=1.
- OM 36/2010. Sovitteludirektiivin täytäntöönpano. Mietintöjä ja lausuntoja. Oikeusministeriö, Helsinki. Viitattu 23.2.2014. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/362010sovitteludirektiivintaytantonpano/Files/OMML_36_2010_Sovitteludirektiivin_taytantonpano.pdf.
- OM 61/2010. Asiantuntija-avustajan käyttö huoltoriitojen sovittelussa. Mietintöjä ja lausuntoja. Viitattu 30.9.2013. <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/612010asiantuntija->

avustajankayttohuoltoriitojensovittelussa/Files/OMML_61_2010_Asiantuntija-avustajan_kaytto.pdf).

OM 25/2013. Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu käräjäoikeuksissa 1.1.2011–31.12.2013. Mietintöjä ja lausuntoja. Loppuraportti. Viitattu 21.1.2014.
http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1369039863066/Files/OMML_25_2013_FOLLO_loppuraportti_132s.pdf.

OM 43/2013. Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu. Mietintöjä ja lausuntoja. Lausuntotiivistelmä. Viitattu 2.3.2014.
http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1380265408779/Files/OMML_2013_43_Follo_Lausuntotiiv_40s.pdf.

Pohjonen, S. 2001. Konfliktien ratkaisu oikeusjärjestelmässä ja inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät (toim. Soile Pohjonen). WSLT. Vantaa

Räsänen, J-P. 2013. Huoltokiusaamista. Savon sanomat. 21.05.2013. Viitattu 19.2.2014.
<http://www.savonsanomat.fi/mielipide/artikkelit/huoltokiusaamista/1329921>.

Saukonoja, P. 2013. Käytännön kokemukset tuomioistuinsovittelusta. Riita-asioiden sovittelu, Suomen ja Venäjän kokemuksen 17.4.2013 Helsingin käräjäoikeus. Viitattu 10.1.2014.
http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/toiminta/kansainvalisetjau-asi-at/venaja/6Fy5xk4Rb/Saukonoja_Kaytannon_kokemukset_tuomioistuinsovittelusta_Suomessa.pdf.

Siironen, S. 2012. Osa kunnista rikkoo lakia perheasioiden sovittelussa. Yle Uutiset. Viitattu 17.12.2013.
http://yle.fi/uutiset/osa_kunnista_rikkoo_lakia_perheasioiden_sovittelussa/6233059.

Sosiaaliamies 11/2010. Lapsen huolto- ja tapaamisoikeussopimuksesta sekä elatusturvasta. Viitattu 1.3.2014. http://www.merikratos.fi/asiakirjat/sam_opas_lht_ja_elatus.pdf

Sosiaaliportti 2013 .Lastensuojelun käsikirja. Selvitys tuomioistuimelle. Viitattu 31.10.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/erotilanne/selvitystuomioistuimelle/>.

SSF 2014a, Suomen sovittelufoorumi. Sovittelu. Viitattu 7.2.2014.
<http://www.sovittelu.com/sovittelu/index.php>.

SSF 2014b, Suomen sovittelufoorumi. Tuomioistuinsovittelu. Viitattu 14.1.2014.
<http://www.ssf-ffm.com/sovittelu/sovittelu-tuomioistuin-sovittelu.php>

Suomen Asianajajaliitto 2014. Asianajajaliiton sovintomenettely. Viitattu 21.2.2014.
<http://www.asianajajaliitto.fi/asianajopalvelut/sovintomenettely>.

Follo-tutkimuksen kyselylomake ja saate

Liite1. Saatekirje

Hei,

Opiskelemme Turun ammattikorkeakoulussa oikeustradenomeiksi ja teemme opinnäytetyön Follosta eli asiantuntija-avusteisesta tuomioistuinsovittelusta. Asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu on saanut erittäin hyvää palautetta erityisesti viranomaistaholta, ja kokemusten perusteella on ehdotettu Follon laajenemista koko maahan. Muutamilta tahoilta, lähinnä yhdistyksien lausunnoista, on tullut kritiikkiä Folloa kohtaan. Haluamme tuoda opinnäytetyössä esille juuri tätä kriittistä näkökulmaa sekä mahdollisia ongelmakohtia ja kehitysehdotuksia vanhempien näkökulmasta.

Alla olevasta linkistä pääsette vastaamaan kyselyymme

<https://www.webropolsurveys.com/S/0F5F891E38C9B605.par>

Vastauksia tulemme käsittelemään luottamuksellisesti, eikä vastausten analysoinnissa käytetä yksittäisen vastaajan nimeä.

Toivomme, että vastaatte kyselyymme 6.2.2014 mennessä.

Mahdolliset lisäkysymykset voi lähettää osoitteeseen:
elina.toykkala@students.turkuamk.fi

Ystävällisin terveisin,

Elina Töykkälä ja Oili Nurmio

Liite 2. Kysely:

- Sukupuoli
- Kuinka monta kertaa olet osallistunut Follo-sovitteluun?
- Missä sovintomenettelyissä yrititte sovintoa ennen Follo-sovittelua? (esim. kunnan tarjoamissa perhesovitteluissa)
- Millainen on huoltoriitasi? Miten kuvailisit huoltoriitaasi?
- Miten saitte sovinnon aikaiseksi Follo-sovittelussa? Jos ette, niin mitkä tekijät olivat syitä sovittelun epäonnistumiselle?
- Minkälainen kokemus Follo-sovittelu oli? Miten sait tilanteesta itse-si/oman näkökulmasi kuuluviin? Pystytkö luottamaan sovittelijaan sekä asiantuntija-avustajaan?
- Minkä koit hyvänä Follo-sovittelussa?
- Minkä koit huonona? Mitkä olivat Follo-sovittelun ongelmakohdat?
- Millä tavoin lapsen etu otettiin huomioon sovittelussa?
- Miten sovintosopimus on pitänyt? Onko soviteltavaa asiaa käsitelty uudelleen Follossa/muussa sovittelussa tai oikeudenkäynnissä?
- Voitko suositella Follo-sovittelua muille huoltoriidoissa oleville vanhemmille? Millaiseen perheriitaan Follo mielestäsi soveltuu?
- Miten kehittäisit perheasioiden sovittelua Suomessa?